

«Албатта, биз она заминимиз бағридаги ҳар бир моддий ва маънавий мерос намунасини кўз қорачигидек асраб-авайлаш, қайта тиклаш ва таъмирлаш бўйича қилаётган бу ишларимизни кимгадир намойиш этиш, кўз-кўз қилиш учун эмас, аксинча, келажакимизни ўйлаб, онгимиз ва қалбимиз даввати билан амалга оширмақдамиз. Токи эртага бизнинг ўрнимизга келадиган, биз бошлаган олижаноб ишларни муносиб давом эттиришга қодир бўлган ёшларимиз ана шу бебаҳо маънавий бойликдан баҳраманд бўлсин, шу асосда ўзининг кимлиги, қандай буюк зотларнинг авлоди эканини англаб етсин».

Президент Ислом Каримовнинг «Туркистон-пресс» ахборот агентлиги мухбирига берган интервьюсидан

Усмонхон АЛИМОВ,
Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий

ҲАЗРАТИ ИМОМ МАЖМУАСИ

Аллоҳ таолонинг файзи-баракоти ёғилган, дунёга улуғ олиму фозилларни етиштириб берган маърифат масканлари дину имон ила обод бўлади, атрофга ҳам нур таратади. Тошкентимиз шундай шаҳарлардандир.

Ҳазрати Имом даҳаси бундан минг йиллар олдин ҳам фавқуллода истеъдодли фарзанди — улуғ олим, фақиҳ, муфассир, муҳаддис, тилшунос ва шоир Абу Бакр Муҳаммад ибн Исмаил Қаффол Шоший (291-366 ҳ./902-974 м.) боис бутун Ислом оламида машҳур эди.

Аллоҳнинг марҳамати билан мустақилликка эришган юртимизда бошқа улуғларимиз, табаррук гўшаларимиз қаторида Абу Бакр Қаффол Шоший ҳазратларига, ул зот туғилган, яшаган ва жасадлари қўйилган тупроққа юксак ҳурмат-эҳтиром кўрсатила бошланди.

Шайх Хованд Тохур даҳаси, Кўкалдош ва Абулқосим мадрасалари, Занги ота, Қўйлиқ ота, Шайх Зайниддин зиёратгоҳлари пойтахтимиз маънавий ҳаётининг тиргаклари ҳисобланган. Булар орасида қадимий

Ҳазрати Имом (Ҳастимом) маҳалласи ва бу ерда жойлашган Қаффол Шоший мақбараси, Бароқхон ва Мўйи Муборак мадрасалари, Тилла Шайх ва Намозгоҳ масжидларининг алоҳида ўрни ва аҳамияти бор.

Бутун мусулмон олами, жаҳон афкор оммаси маънавий қадриятларимиз нақадар тез суръатлар билан тикланиб бораётганининг гувоҳи бўляпти. Бу ишларнинг ўзига хос бир эътирофи сифатида шу йилнинг бошида Ислом Конференцияси Ташкилотининг фан, таълим ва маданият бўйича халқаро муассасаси ISESCO мамлакатимиз пойтахтини 2007 йилда Ислом маданияти пойтахти деб эълон қилди.

Ҳастимом даҳасида жуда қисқа муддатда катта қурилиш-таъмирлаш ишлари қилингани ва натижада муҳташам Ҳазрати Имом мажмуаси бунёд бўлгани ҳам пойтахтимизга бу олий мақом беҳудага берилмаганини, Тошкент ва тошкентликлар бу шарафга муносиб эканини кўрсатиб турибди.

(Давоми 31-бетда)

БАРЧАМИЗ ҚЎШНИЛАРМИЗ

Кишининг оила аъзоларидан сўнг энг кўп мулоқот қиладиганлари қўшнилари дидир. Унинг ўзгаларга муносабати қўшниларга муносабати орқали шаклланади. Қўшнилари хурматлаган ва уларга яхшилик қилишни ўрганган, ёмонликни раво кўрмаган киши барчани хурматлайди, ҳеч кимга ёмонлик қилмайди. Шунинг учун Пайгамбаримиз (алайҳиссалом) бундай деганлар:

“Ким Аллоҳ таолога ва қиёмат кунига имон келтирган бўлса, қўшнисини хурматласин” (*Имом Бухорий ва Имом Муслим ривояти*).

“Кимнинг ёмонликларидан қўшнисини омон бўлмаса, у жаннатга кирмайди” (*Имом Муслим*).

Инсоннинг хурмати унинг ҳаққини адо этиш билан бўлади. Қўшни ёрдам, қарз сўраса, ёрдам ва қарз бериш; бетоб бўлса, ҳолини сўраш; бирор неъмат билан мушарраф бўлса, қутлаш; унга мусибат етса, тасалли бериш; оламдан ўтса, жанозасида қатнашиш; у рози бўлмаса, унинг деворини унинг уйи деворидан баланд қилмаслик; тансиқ таом қилганида унга насиба бериш; харид қилган мевасига фарзандлари кўзи тушса, уларга ҳам улашиш қўшничилик ҳақларидандир.

Динимизга кўра, қўшничиликда миллатнинг, диннинг ва насабнинг аҳамияти йўқ. Қўшни ким бўлишидан қатъи назар, уни хурматлаш вожиб, унга озор етказиш ҳаромдир. Бу нарса ҳадиси шарифларда баён қилинган.

Кишига қўшилари берган баҳо энг тўғри баҳодир. Ибн Масъуд (розийаллоҳу анҳу) айтадилар: “Бир киши: “Ё Расулulloҳ, яхшилик ё ёмонлик қилганимни қандай биламан?” деб сўради. Унга Расулulloҳ: “Агар қўшилариингиз яхши қилдингиз деса, яхшилик қилган, ёмон қилдингиз деса, ёмонлик қилган бўласиз”, дедилар.

Ҳазрати Умар айтадилар: “Кимни қўшнисини, яқинлари ва йўлдоши мақтаса, унинг яхшилиги ҳақида шубҳа қилманг”.

Қўшничилик тушунчаси биз ўйлаганимиздан анча кенгдир. Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) бундай деганлар: “Билингки, қирқ ҳовли қўшнидир”. Бу ҳадиси шарифни ривоят қилган Зухрий (розийаллоҳу анҳу) бундай шарҳлаган: “Олди томондан қирқ ҳовли, орқа томондан қирқ ҳовли, ўнг томондан қирқ ҳовли ва чап томондан қирқ ҳовли қўшнидир”.

Дарҳақиқат, қўшилариинг қўшнисини ҳам қўшни ҳисобланади. Шундай экан, биз ҳаммамиз қўшилариимиз. Демак, барчамиз бир-биримизни хурматлашимиз керак, ҳеч кимга озор бермаслигимиз лозим.

«HIDOYAT»

Ойлик диний-маърифий,
илмий-адабий нашр

Муассис

Ўзбекистон мусулмонлари идораси

Бош муҳаррир

Нуруллоҳ МУҲАММАД РАУФҲОН

Таҳрир ҳайъати

Усмонхон АЛИМОВ
Абдулазиз МАНСУР
Абдураззоқ ЮНУС
Ортиқбек ЮСУПОВ
Нуриддин ҲОШИМОВ

Анвар ТУРСУН
Неъматилла ИБРОҲИМОВ
Аҳад ҲАСАНОВ

Зоҳиджон ИСЛОМОВ
Зоҳидилло МУНАВВАРОВ
Баҳодир КАРИМОВ

Муҳаммад Шариф ЖУМАН
Юсуфжон ИСҲОҚ
Эркин МАЛИК

Исомиддин ОЛИМ ШАЙХ
Абдул Жалил ХУҲАМ
(Бош муҳаррир ўринбосари)

Аҳмад Муҳаммад ТУРСУН
Муҳаммад Собит САЛОҲИДДИН

Мукова

«Voriz Design» маркази билан
ҳамкорликда тайёрланди.

Бадий муҳаррир

Хайруллоҳ ҚУДРАТУЛЛОҲ ўғли

Матнни

Райҳона ХОЛБЕК қизи
терди

Тарғибот-ташвиқот марказлари:

Андижон вилояти — 8.374. 224-34-04
Раҳбари Ўктам ҳожи Умрзоқ
Фарғона вилояти — 8.373.222-12-38
Раҳбари Салоҳиддин Нуриддин
Сурхондарё вилояти — 8.376. 226-05-08
Раҳбари Низомиддин Чори

Манзилимиз:

700069 Тошкент шаҳри
Зарқайнар 18-берк кўча 47а-уй;
Тел: 393-27-00, тел.факс: 160-01-96.
Интернет сайтимиз: www.hidoyat.uz
Интернет почтаимиз: hidoyat_jurnali@mail.uz
Ўзбекистон Республикаси Матбуот ва ахборот агентлигида рўйхатга олинган. Гувоҳнома рақами 0177.

Босишга 2007 йил 21 июнда рухсат берилди. Босмаҳонага 2007 йил 23 июнда топширилди. Қоғоз бичими 60x84^{1/8}. Адади 22000 нусха. 104-сон буюртма. «KOH NUR» МЧЖда босилди.

Қўлэмалар қайтарилмайди. Мақолалар хат орқали юборилганида исмлар тўлиқ ёзилиши, манзил аниқ кўрсатилиши шарт.

МУНДАРИЖА

Тошкент Ислом маданияти пойтахти	
Усмонхон АЛИМОВ	
Ҳазрати Имом мажмуаси	1
Таянч нуқта	
Барчамиз кўшнилари	2
УМИ ҳаёти	
Илм масканларида хатмоналар	4
Беллашувлар	5
Йил ўқитувчиси	5
Тошкент Ислом маданияти пойтахти	
Зоҳиджон ИСЛОМОВ	
Тошкент жавоҳирлар хазинаси	6
Тарихдан лавҳалар	8
Қуръон ва биз	
Саидолим САИДОВ	
Фикҳнинг асоси	9
Амри маъруф	
Мўминнинг меърожи	15
Олисларга сайҳат	
Аҳмад ТУРСУН	
Болгария Республикаси	16
Тадқиқот	
Абдувоҳид ҲОЗОВ	
“Насх”ни биласизми?	21
Шеърят	
Эркин САМАНДАР	
Тонг орзуи	22
Мирзо ҚАЙНАРОВ	
«Яшар ҳикмат ила ориф...»	22
Акбар ЭШМУҲАММАД	
Аллоҳ зикрида	23
Муҳаммад Маъруф НИШОНОВ	
Навойи газалига мухаммас	23
Тошкент Ислом маданияти пойтахти	
Шерали ТУРДИЕВ	
Атоқли олим, йирик арбоб	24
Мактубларда манзаралар	
Ҳошимжон ТҲАБООБ	
Янги кўприк	26
Абдулвосеъ КАРИМОВ	
Муҳаммаджон	26
Тошкент Ислом маданияти пойтахти	
Абулқосим мадрасаси 27	
Адабиёт	
Ашурали ЖҲРАЕВ	
Совет мактабида советча сабоқ	28
Болалар саҳифаси	
Ҳорун ЯҲЁ	
Инсонларга ёрдамчи	29
Тошкент Ислом маданияти пойтахти	
Усмонхон АЛИМОВ	
Қаффо ШОШИЙ мақбараси	31

Муқованинг 1-, 3- ва 4-бетларидаги суратларни Ҳайруллоҳ Қудратуллоҳ ўғли олган. 2-бетдаги суратлар Нуъмонжон Муҳаммаджоновга оид.

Хабарлар

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

“Ал-Жазира”да суратга олинган

Қатарнинг “Ал-Жазира” компанияси инглиз хизмати мусулмонлар ҳаётидан ҳикоя қилувчи тўрт қисмли ҳужжатли филмни намойиш этди. Филм фасллари даврий тартибда Оврупадаги турли мамлакатлар, аниқроғи, Швеция, Испания, Германия ва Франция мусулмонлари ҳаётининг ўзига хос томонларини акс эттиради.

10

Фикҳ

Муҳаммад Шариф ЖУМАН

Тўғри ва дўруст бўлмаган савдо

14

Савдо ҳисоб бўлишининг яна бир шarti айрибошланаётган нарсалар мавжуд, қийматли мол бўлиши керак. Мавжуд бўлмаган, мол ҳисобланмайдиган, қиймати йўқ нарсалар устидаги савдо бўлмайди, ботил савдодир.

Саҳобалар ҳаёт

Холид Муҳаммад ХОЛИД

УМАЙР ИБН ВАҲЪ

— Жонимдан ташвишдаман, — деди Савфон.

— Қўрқма, у зот (алайҳиссалом) жуда раҳмдил ва шафқатлидирлар.

Сафвон ортага қайтди. Расулulloҳнинг ҳузурларига бориб: “Бу сенинг менга омонлик берганини билдирадими?” деб сўради. Расулulloҳ тасдиқладилар.

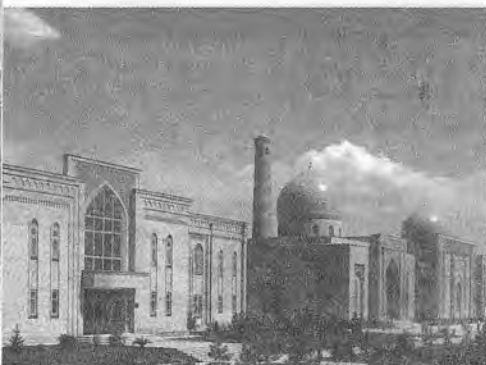
Масала

БИР САВОЛ СЎРАСАМ...

30

Бомдодда жамоат фарз намозини ўқиётганида келган намозхон қарайди: агар суннат намозини ўқиб, сўнг фарз намозининг иккинчи ракатини ўқишга улгуришига кўзи етса, суннатни ўқийди; агар улгуришга кўзи етмаса, суннат намозини ўқимай жамоатга қўшилади.

МАМЛАКАТ ЯНГИЛИКЛАРИ

ИЛМ МАСКАНЛАРИДА ХАТМОНАЛАР

Имом Бухорий номидаги Тошкент Ислом институти

Яқун топган ўқув йилида Имом Бухорий номидаги Тошкент Ислом институти ташкил этилганига 35 йил, Таҳфизул Қуръон бўлими очилганига ўн йил тўлди. 12 июн куни Урикзор мавзеидаги “Абу Ҳанифа” жомеъ масжидида институт жамоаси, Ўзбекистон мусулмонлари идораси масъул ходимлари, пойтахт уламолари институт битирувчилари хатмонасига йиғилишди. Дил изҳорларини тинглаб, қориларнинг ажиб савт билан ўқиган Қуръон қироатларидан баҳраманд бўлдилар.

Тадбир Қуръони карим тиловати билан бошланди. Институт жамоаси, устозлар ва битирув-

чиларни қутлаган Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий Усмонхон Алимов, бу ўқув даргоҳини битирганлар фақат мамлакатимизда эмас, қўшни давлатларда ҳам нуфузли вазифаларда ишлаётганини таъкидлади. Институт довуғини ёймоқчи, эзгу ниятларига етмоқчи бўлган битирувчилар илмларини тинимсиз ошириб боришлари лозимлигини уқтирди.

Шайх Абдулазиз Мансур эса халқимиз хизматига шай бўлиб турган битирувчиларга эл-юрт ичида турли саволларга ҳужжат асосида аниқ жавоб қайтаришни ўзларига услуб қилиб олиш лозимлигини тайинлади. Бўлғуси имомлар яхши муомаласи билан халқ ичига кира олсалар, одамлар нимани билишга интиқлигини англаб етсаларгина, жамоа орасида ҳурмат қозонишади, сўзларининг таъсири бўлади, деди у.

Институт Таҳфизул Қуръон бўлими мудирини Зуфаржон Шосалимов ўтган йилларга назар ташлади: бир пайтлар мураттаб қорилар тайёрлаш қанчалар муаммо эди. Бу бўшлиқ тўлдирилди. Ўн йилда бу бўлимни 54 нафар йигитқиз битирди. Улар Қуръонни ҳифз қилиш билан бирга қироатнинг турли йўлларини ҳам пухта ўзлаштиришмоқда.

Маросимда битирувчиларнинг руҳи кўтаринки эди. Улардан бири шеърини йўлда Аллоҳга ҳамдлар, Расулulloҳга саловот-саломлар йўллаган бўлса, бошқа бири устозларга ташаккур ва миннатдорлигини араб тилида равон айтиб, истеъдодини намойиш қилди. Хатмона сўнгида институтни ташкил этишда хизмати сингган устозлар эсланди, улар руҳига тиловат бағишланди.

Маросим институт битирувчиси, бу йилги Қуръон мусобақаси якуний босқичида иккинчи ўринни эгаллаган Довудхон Охуновнинг бир неча услубда Қуръон тиловат қилиши билан якунланди.

Шунингдек, республикаимиздаги барча Ислом ўрта-махсус билим юртларида ҳам битирув маросимлари бўлиб ўтди.

Имом Бухорий номидаги ҳадис илми марказида:

11 июн куни бу ерда ҳам мамлакатимизнинг беш вилоятидан келган 14 нафар битирувчига оқ йўл берилди. Ҳадемай улар жойлардаги жомеъ масжидларида иш бошлашади.

Мазкур билим юртида ҳадис илми бошқа мадрасаларга қараганда чуқурроқ ўргатилиши сир эмас. Шу боис масканда 600-700 ҳадисни ровийлари билан бирга тўлиқ ёд олиб, шарҳлайдиган талабалар бор. Абдусаттор Беккулов, Рўзимурод Тошпўлатов, Абдувоҳид Ҳимматов каби битирувчилар ана шундай ёшлар жумласидан.

Хожа Бухорий номидаги мадрасада:

Битирувчилар хатмонаси кўтаринки руҳда ўтди. Маълумки, бу масканда аёл-қизлар гуруҳи ҳам бор. Бу йилги битирувчиларнинг 18 нафари йигит, 5 нафарини аёл-қизлар ташкил этди. Қувончлиси, билим юртининг аълочи талабаси Фазилат Низомова Ислом билим юртлари ўртасида ўтган бу йилги ягона олимпиада танлови қизлар беллашувида биринчи ўринни эгаллаб, грант асосида Тошкент Ислом институтида ўқийдиган бўлди. Зеро, бу ҳол анъанавий тус олган. Мадрасани ўтган йиллари битирганлардан ўтгиз нафари мамлакатимиз ва хориж олий ўқув юртларида таълим олишни давом эттиришяпти.

Мадрасани аъло баҳоларга битирган Толиб Қодиров, Меҳмонали Фуломов, Иномжон Мираков каби олий илм даргоҳларида ўқишни ният қилишган.

“Кўкалдош” мадрасасида:

Тошкентдаги “Кўкалдош” мадрасасида ўтган хатмонада Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси ўринбосари Абдуразоқ Юнусов ёшларга яхши тилаклар билдирди. Сўнг битирувчиларнинг ҳаммаси тадбир иштирокчилари олдида тафсир фанидан имтиҳонни “аъло” ва “яхши” баҳоларга топширишди.

Ўтқир Эшонқулов, Мақсадбек Йўлдошев, Абдулҳафиз Тўланбоев, Нозим Ҳасанов, мураттаб қорилар Абдусамиъ Исроилов, Фуломхон Сиддиқов ва бошқалар ўқишни аъло баҳоларга битиришди.

Хатмона якунида устозларга миннатдорлик билдирилди, эсдалик совғалари улашилди.

“Хадичаи Кубро”

аёл-қизлар мадрасасида:

20 июн куни бу ерда ҳам битирувчиларнинг хатмонаси бўлиб ўтди.

Ўтган ўн тўрт йилда билим юртини 384 нафар аёл-қиз битирган бўлса, улар сафига яна 14 нафар ёшлар қўшилди. Гўзал Аҳмедова, Дурдона

Розикбердиева, Феруза Деҳқонова кабилар имтиҳонларни “аъло”га топшириб, устозлар олқишига сазовор бўлишди.

Алишер ФАЙЗУЛЛАЕВ

Беллашувлар

Шу йилнинг 6—7 июн кунлари Тошкент Ислом университети спорт саройида Ислом институти ва Ислом ўрта-махсус билим юртлари талабалари ўртасида Тошкентга Ислом маданияти пойтахти мақоми берилгани муносабати билан “Баркамол авлод” спорт беллашувлари бўлди.

Шаҳмат бўйича Саййид Муҳйиддин Маҳдум билим юрти талабаси Мансур Абдуллаев, кураш бўйича Имом Бухорий номидаги ҳадис илми маркази талабаси Машраб Хидиров, стол теннисида Мир Араб мадрасаси талабаси Алишер Матҳасанов, тош кўтаришда Тошкент Ислом институти талабаси Муҳаммадали Абдурашидовлар ғолиб бўлишди.

Умумжамоа ҳисобида биринчи ўринни Тошкент Ислом институти, иккинчи ўринни Китобдаги Хожа Бухорий билим юрти, учинчи ўринни Мир Араб мадрасаси талабалари қўлга киритиб, махсус совринлар билан тақдирланишди.

Йил ўқитувчиси танлови

6 июн куни Ўзбекистон мусулмонлари идораси қароргоҳида Тошкент Ислом институти ва Ислом ўрта-махсус билим юртлари ўқитувчилари ўртасида “Йил ўқитувчиси” кўрик-танловининг якуний босқичи ўтказилди.

Танлов иштирокчиларининг мураббийлик маҳорати, оммавий ахборот воситаларида нашр эттирган мақолалари сифати, ўз фани бўйича тайёрлаган аудио-видео кассеталари ва дисклари, кўргазмали қуроллари, турли вазиятларда дарсга ижодий ёндашишлари баҳоланди. Улар орасида энг юқори — 70 балл тўплаган Ислом институти ўқитувчиси Абдурахмон Ғафуров биринчи ўринга муносиб кўрилди ва ҳаж сафарига гуруҳ раҳбари сифатида бориш имтиёзини қўлга киритди.

“Кўкалдош” Ислом ўрта-махсус билим юрти ўқитувчиси Эркин Миркомиллов 68 балл тўплаб, иккинчи ўринни эгаллади. У гуруҳ раҳбари бўлиб умра сафарига боради. 67 балл тўплаган Мир Араб билим юрти ўқитувчиси Эркин Қудратовга учинчи ўрин насиб қилди. У мақтов ёрлиғи ва тегишли пул мукофоти билан тақдирланди.

Энг яхши мударрисалар танловида эса Хадичаи Кубро аёл-қизлар Ислом ўрта-махсус билим юрти ўқитувчиси Муҳаррам Қутбиддинова биринчи, Хожа Бухорий мадрасаси талабаси Нозима Собирова иккинчи, Жўйбори Калон аёл-қизлар Ислом билим юрти талабаси Дилафрўз Саидкулова учинчи ўринга лойиқ кўрилиб, мақтов ёрлиқлари, пул мукофотлари билан тақдирланишди.

Жалолиддин НУРИДИНОВ,

ЎМИ таълим ва кадрлар тайёрлаш бўлими мудири

ТОШКЕНТ ЖАВОҲИРЛАР ХАЗИНАСИ

Юксак илмий-маънавий, диний-маърифий тамаддунга олиб келган ёзма ёдгорликлар сони бўйича Ўзбекистон дунёдаги энг бой малакатлар қаторига киради. Ноёб қўлёзма мерос, маънавий обидалар Тошкент, Самарқанд, Бухоро, Қўқон, Хива ва Андижон каби йирик маданий марказларда жамланган. Ўзбекистон Фанлар Академиясининг Шарқшунослик институти, Алишер Навоий номидаги Адабиёт музейи, Ўзбекистон мусулмонлари идораси, Ўзбекистон миллий университети, Самарқанд Давлат университети, Самарқанд ва Қўқон ўлкашунослик музейлари, Имом Бухорий халқаро жамғармаси каби ўнлаб илмий, ўқув ва маърифий муассасаларда сақланаётган қўлёзма ва нодир тошбосма манбалар сони юз мингдан ошиқ эканининг ўзиёқ ушбу маънавий хазина нечоғли улканлигини кўрсатади. Бундай бой хазина, айниқса, илм-фаннинг турли соҳалари, Ислом маданияти ва маънавиятига оид манбалар дунёнинг санокли мамлакатларидагина мавжудлиги ҳисобга олинган бўлса, унинг салобати ва аҳамияти янада яққолроқ кўринади. Халқимиз қўлида аждодлардан авлодларга ўтиб сақланаётган, ҳали саноғи маълум бўлмаган қўлёзма ва нодир тошбосма китобларнинг сони ҳам, кузатишимизча, бундан кам эмас.

Ушбу хазина бетақрор илмий-маданий қиёфамизнинг умрбоқийлигини таъминловчи, мамлакатимиз ва халқимизнинг халқаро мавқеини янада мустақамлашга хизмат қилувчи энг муҳим омиллардан бўлгани учун ҳам алоҳида эътибор ва эъзозга лойиқ.

Мустақиллик туфайли Юртбошимизнинг “Тарихий хотирасиз келажак йўқ” деган қатъий муносабатлари сабаб қўлёзмалар ва нодир тошбосма манбаларга эътибор мунтазам ошиб борапти.

Олий Мажлис ҳузурида чет элларга олиб кетилган қўлёзма ва ҳужжатларни қайтариб келиш бўйича махсус ҳайъат таъсис этилгани бу йўналишдаги ишлар салмоғининг ортишига катта туртки берди. Бугунги кунда мазкур ҳайъат муҳим дастурни амалга оширмоқда.

Қўлёзма дурдоналаримизнинг асосий қис-

ми Тошкент шаҳрида — Фанлар Академиясига қарашли Шарқшунослик институти, Ўзбекистон мусулмонлари идораси кутубхонаси, Адабиёт музейи ҳамда Темурийлар тарихи давлат музейи, Тошкент Ислом университети, Имом Бухорий номидаги маънавий марказ, Алишер Навоий номидаги миллий кутубхоналарда сақланади.

Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институтининг қўёзмалар жамғармаси 1943 йили ташкил топган ва дунёдаги энг бой китоб хазиналаридан бири ҳисобланади. Ноёб маскан сифатида у ҳатто ЮНЕСКО рўйхатида киритилган.

1999 йили Ўзбекистон ФА Президиумининг қарорига мувофиқ Ҳамид Сулаймон номидаги Қўлёзмалар институти ушбу Шарқшунослик институти билан бирлаштирилди. Натижада яна 7000 жилд қўлёзма ва 7000 жилд тошбосма китоб Шарқшунослик институти қўлёзмалар хазинасига келиб қўшилди. Ҳозирги вақтда бу ерда ҳаммаси бўлиб 25000 жилд қўлёзма (уларда тахминан 60000дан ортиқ қўлёзма асар) ва 28000 жилд тошбосма ва босма китоб (уларда тахминан 40000дан ортиқ асарлар) сақланмоқда.

Қўлёзмалар жамғармасидаги асарлар асосан фалсафа, тасаввуф, нужум (астрономия), математика, кимё, физика, ҳуқуқ, адабиёт, тарих, тил, табобат, доришунослик (фармакология), жуғрофия, мусиқа, маъданшунослик, зироат, тафсир, ҳадис ҳамда бошқа фанларни ичига олади.

Асарлар араб, форс, ўзбек, тожик, турк, озарбойжон, татар, туркман, урду, пушту, уйғур ва бошқа тилларда ёзилган. Улар орасида Шарқнинг Абу Бакр Розий, Ибн Сино, Беруний, Форобий, Мусо Хоразмий, Маҳмуд Замахшарий, Аҳмад Яссавий, Бурҳониддин Марғиноний, Хожа Аҳрор Валий, Абдурахмон Жомий, Алишер Навоий, Фирдавсий, Амир Хусрав Дехлавий, Бобур, Оғаҳий каби минглаб буюк олим ушбу шоирларининг қимматбахо қўлёзмалари мавжуд.

Орада улуг олимларнинг ягона нусхада сақланаётган асарлари ёки кўчирилиши ва бадиий безатилиши жиҳатидан диққатга сазовор бўлган ва дунёнинг бошқа кутубхона-

ларида йўқ нодир нусхалар ҳам бор. “Нодир нусхалар” деб аталувчи бўлимда дунё бўйича кам учрайдиган ноёб асарлар сақланади. Масалан, Амир Хусрав Дехлавийнинг “Куллиёт”и мавжуд бўлиб, бу “Куллиёт”ни машхур шоир Ҳофиз Шерозий кўчирган. “Мурасалот” (“Ёзишмалар”) номли қўлёзмада эса Абдурахмон Жомий, Хожа Аҳрор Валий ва бошқа шайхларнинг Алишер Навоийга юборган асл дастхатлари сақланмоқда. Абдурахмон Жомийнинг ўз қўли билан кўчирган “Куллиёт”и ҳам хазинадан ўрин олган. Алишер Навоий тириклик чоғида ўша даврнинг машхур котиблари Султонали Машҳадий, Мирали Ҳиравий ва Абдулжамил котиб кўчирган девонлар ҳам хазинада сақланяпти.

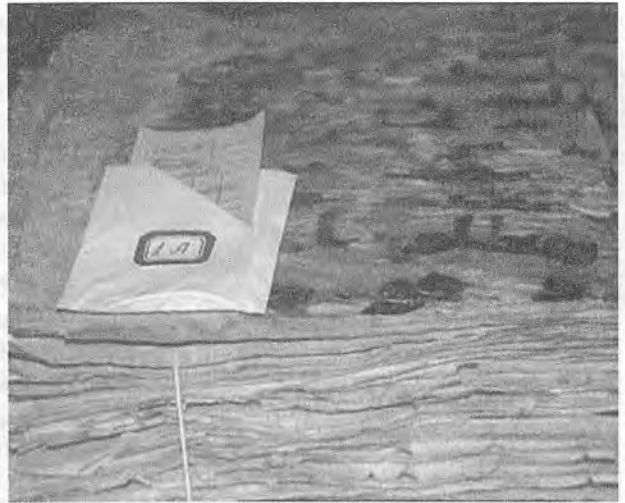
Хазинадаги энг қадимий асар Қуръони каримнинг IX асрда кўчирилган ноёб қўлёзмаси ҳисобланади. Шунингдек, Ибн Салломнинг “Фарибул ҳадис” (IX аср), Розийнинг “Китоб сиррул асрор” (912/1506 йили кўчирилган), Берунийнинг “Аттафҳим” (XIII аср) Замахшарийнинг “Муқаддиматул адаб” (XII аср), Бурҳониддин Марғинонийнинг “Ҳидоя” (XIV аср), Абдурахмон Жомийнинг “Девон” (XV аср), Алишер Навоийнинг “Наводируш шабоб” (XV аср) каби ноёб асарлари бор.

Ўзбекистон мусулмонлари идораси кутубхонасини 1943 йили диния назорати асосчиси, марҳум муфтий Эшон Бобоҳон ибн Абдулмажидхон (1860—1957) ҳазратлари ташкил этган. Ҳозир кутубхонада 20 мингга яқин китоб сақланади. Шулардан 3 мингга яқини нодир қўлёзмалар ташкил этади. Хазинанинг энг ноёб ёдгорлиги VII асрда кийик терисига ёзилган Мусҳафи Усмондир. Ушбу мусҳаф Ҳазрати Усмон ибн Аффон (розийаллоху анху) ташаббуси билан кўчирилган олти нусха Мусҳафдан бири ҳисобланади.

Шунингдек, қўлёзмалар жамғармасида VIII асрга оид нодир “Катта Лангар” номи билан машхур бўлган Қуръон нусхаси ҳам сақланади.

Ноёб қўлёзма манбалар қаторидан Қуръони каримнинг турли даврларда кўчирилган нусхалари, Масъуд ибн Умар Тафтазонийнинг “Шарҳул Мутаввал” (XIV асрда кўчирилган), Ҳусайн Воиз Кошифийнинг “Равзатуш шуҳадо” (XIV а.к.), Бурҳониддин Марғинонийнинг “Ҳидоя” (XVIII а.к.), Маҳмуд Замахшарийнинг “Кашшоф”, Журжонийнинг табобат илмига оид “Заҳиратул Хоразмшоҳ” (XVII а.к.) қўлёзмалари муносиб ўрин олган.

Тошкент Ислом университетида ҳам қўлёзма ва босма нашрларни жамлаш ва тадқиқ этиш учун ихтисослашган Манбалар хазинаси мавжуд. Ҳозирга қадар бу хазинада икки мингга яқин қўлёзма ва босма нашр жам-

ланган. Бу қўлёзмалар орасида Президент Ислом Каримов тақдим этган Бурҳониддин Марғиноний қаламига мансуб “Ҳидоя” асарининг нодир қўлёзмаси мавжуд. XIII асрнинг биринчи ярмига тегишли ушбу қўлёзма асарнинг энг тўлиқ нусхаларидан ҳисобланади. Шунингдек, Ҳазрати Усмон (розийаллоху анху) Мусҳафининг терига кўчирилган қўлёзма нусхаси, Қуръони каримнинг турли даврларда китобат санъатининг ноёб намунаси сифатида кўчирилган қўлёзмалари, Имом Муслимнинг “Саҳиҳ” асари (XVII а.к.), ҳозирча ягона туркий “Сиярул ақтоб” асари (XVII а.к.) нусхалари авайлаб сақланмоқда.

Алишер Навоий номидаги Давлат адабиёт музейи юртимизнинг бой маънавий, илмий-адабий меросини қамраб олган йирик илмий-маърифий марказдир. Музей халқимизнинг кўп асрлик илмий меросини жамлаш, уни асраш, тарғиб ва тадқиқ қилиш ишлари билан шуғулланади. Музей таркибидаги Қўлёзмалар жамғармасида ҳозирги кунда ўн етти мингдан ортиқ қўлёзма, тошбосма, литографик ва нодир китоблар мавжуд. Ёзувчи ва шоирларнинг 50000 номдаги архивлари ҳам шу ерда сақланади.

Музей қўлёзмалар жамғармасида асралаётган манбалар орасида алоҳида қийматга эга бўлганлари ҳам кўп. Саъдий Шерозийнинг “Куллиёт” (1636 й.к.), Абдурахмон Жомийнинг “Тухфатул аҳрор”, Низомий Ганжавийнинг “Маҳзанул асрор” (XVI а.к.), Хусрав Дехлавийнинг “Хамса” (1575 й.) ва шунингдек, Фигоний, Нозим Ҳиравий, Абдулла Ҳатиф, Ҳусайн Кошифий каби олим ва шоирларнинг қадимий қўлёзмалари ана шулар жумласидандир.

Адабиётга оид қўлёзмалар музей хазинасида катта бир қисмини ташкил этади. Бу ерда ўзбек ва форс-тожик адабиётининг машхур

намояндалари билан бир қаторда ҳали ўрганилмаган ё кам ўрганилган асарлар қўлёзмалари ҳам учрайди. Масалан, Мавлоно Хожа Қози Ризоий Пайвандийнинг “Қуш тили” асари, Носир Хўжанинг “Лайли ва Мажнун” достони, Хожазода Аҳмад Хилмийнинг нақшбандия тариқатига оид “Ҳадиқатул авлиё”, Шоҳидийнинг мавлавийлик тариқатига бағишланган “Гулшани тавҳид”, Султон Муҳаммад Балхийнинг “Мажмаъул ғаройиб” асарлари

қўлёзма нусхаларини шу қаторда санаса бўлади. Шу билан бирга, Маҳмуд Замахшарийнинг тўрт тилдаги “Муқаддиматул адаб”, Бобурнинг “Мубаййин” ва бошқа шу каби ноёб, ягона нусхада мавжуд бўлган асарлар ҳам сақланади.

Демак, Тошкент юртимизнинг энг нодир қўлёзма манбалари сақланаётган маркази ҳамдир. Бу улкан илмий, диний, маънавий мерос улуғ халқимизнинг жаҳон илм-фани ривожига қўшган ҳиссаларидан улкан бир улушдир. Ушбу нодир қўлёзмаларни ўрганиш келажак авлодларимизни том маънода комил инсон қилиб тарбиялашга хизмат қилиши табиий.

Зоҳиджон ИСЛОМОВ,

Тошкент Ислом университети
илмий мерос ва диний
тадқиқотлар бўйича
проректори,
филология фанлари доктори,
профессор

ТАРИХДАН ЛАВҲАЛАР

* * *

Ҳижрий 95 (мил. 713) йили Қутайба ибн Муслим Шош остоналарига келади. Ҳажжож ҳам Ироқдан қўшин юборган эди. Кўп ўтмай Ҳажжожнинг вафоти ҳақида хабар келгач, қўшин яна Марв томон йўлга тушади (*Абу Жаъфар Табарий. “Тарихи Табарий”, рус. “Фан”, 1987 й. 144-бет*).

* * *

Наср ибн Сайёр ҳижрий 121 йили шаҳарга кирганида, уни Шош подшоҳи Қодир Тархон сулҳ шартномаси ва ҳадялар билан кутиб олади. Наср ибн Сайёр Шошга Амр ибн Осснинг (розийаллоҳу анҳу) вакили Низак ибн Солиҳни ҳоким этиб тайинлайди (*Кўрсатилган манба, 269 бет*).

* * *

Ҳижрий 133 (мил. 751) йили Фарғона ҳукмдори Шош подшоҳи билан ёвлашиб қолади ва Чиндан кўмак сўрайди. Юз минг лашкар ёрдамга келади. Уларга ҳеч ким қаршилиқ кўрсатмайди. Бу хабарни эшитган Абу Муслим чинликларга қарши қўшин билан Зиёд ибн Солиҳни юборади. Тароз дарёси бўйида кечган жангда мусулмонлар ғалаба қозонишади (*Ибн Асир. “Китоб ал-комил фит-тарих”, Торнберг нашри, 5-жилд, 344-бет*).

* * *

Абул Футуҳ Гаффорнинг “Қошғар тарихи” асарида ёзилишича, Шош аҳолиси Исломни қабул қилган биринчи турк ўлкасидир. Билга ҳоқон замонида Нуҳ ибн Мансур Шошга

қўшин билан келади ва Исфижоб (Сайрам) останаларигача боради (*В. Бартолд. “Сочинения, т.8, стр. 98*).

* * *

Шош ширин суви, муътадил иқлими, тўкин боғ ва экинзорлари, масжиду мадрасалари билан шухрат топган мусулмон шаҳарларидан биридир. Ривоят қилишларича, мажусий қабила-лардан бири тунда шаҳарни эгаллаб олади. Аммо тонгга яқин улар ҳар тарафдан янграётган азон-такбир садоларини эшитиб, аввал ҳайрон қолишади, сўнг ваҳимага тушишади. Ҳатто шарманда бўлмайдик деб қочиб қолишади. Муаззинларнинг сергак ҳолда бирваракайига тўхтовсиз азон чақиринлари сабабли Аллоҳ мажусийлар дилига қўрқув солган эди. Ушанда шаҳарда тўрт мингга яқин жомеъ бўлиб, ҳар бир жамоа олтмиш-етмиш хонадон вакилларидан иборат эди (*Абул Фазл Жалолиддин Қарший. “Мулҳақот ас-сураҳ”, 98-бет*).

* * *

1741 йили чоризм ҳарбийлари буйруғи билан Орсқдан Тошкентга келган савдогар Шубай Арслонов бундай ёзади: “Шаҳарни маҳаллий амалдорлардан Ҳусанбек бошқаради, у ҳокимликни “Тўлабий (Қалдирғочбий)дан қабул қилган... Тошкент ҳудуд жиҳатидан Қозонга тенглашади. Шаҳарда боғлар кўп, улардан масжидлар кўп. Бухорий савдогарлар ҳар хил товарлар келтириб, Тошкент ва Русия молларига алмашлаб кетишади” (*“Общественные науки в Узбекистане”, 1983, N4, стр. 42*).

Куръони карим Ислom шариатининг асосий манбаидир. Ҳақ тўрт асрдан буён мусулмонлар ҳаётнинг фикҳий-ҳуқуқий барча масалалари ечимида унга суяниб келишмоқда.

Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) даврларида мусулмонлар жамоаси ўз турмушларидаги ҳар бир масала юзасидан Расулulloҳга (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) мурожаат қилишарди. У зот Куръони карим оятлари асосида бу масалаларни ҳал этиб берар эдилар.

Ислom фикҳи икки хил амалий масалалар ҳукмларидан таркиб топган. Биринчиси ибодат

“У сизлар учун ерни “пояндоз”, осмонни “бино” қилиб қўйди ва осмондан сув тушириб, у сабабли сизларга ризқ сифатида мевалар (мева-ли дарахтларни) ундирди”²

Инсон Аллоҳ таоло яратган нарсаларнинг гултожидир. Бош-қа барча нарса одам учун, одамнинг фойдаси учун яратилган.

“Дарҳақиқат, (Биз) одам фарзандларини (азиз ва) мукарам қилдик ва уларни қуруқлик

маган масалага Аллоҳдан ваҳий тушиб, бу масалалар дарҳол ҳал этилар эди. Баъзи ҳолатларда Пайғамбар (алайҳиссалом) саҳобаларини бошқа юртларга уларнинг ҳаётларини тўғри йўлга солиш учун юборар эди-

ФИҚҲНИНГ АСОСИ

ҳукмлари бўлиб, таҳорат, намоз, рўза, закот, ҳаж каби ибодатларга доир масалалардир. Ибодатга оид ҳукмлар Куръони каримнинг бир юз қирқ оятида баён қилинган.

Иккинчиси муомалот ҳукмлари. Буларга шартномалар, битимлар, жазо ва жиноятлар, васият, никоҳ ва бошқа барча инсонлар ўртасидаги муносабатларга доир масалаларнинг ҳукмлари кирилади.

Одамлар эътиқод қилиш, фикрлаш, таълим олиш, иш билан машғул бўлиш, мулкка эгаллик қилиш, ҳур-озод бўлиб яшаш каби ҳуқуқларга эгадир. Бу инсоний ҳуқуқлар Куръони карим оятларида мустаҳкамлаб қўйилган.

“У ўз томонидан сизларга осмонлардаги ва ердаги барча нарсаларни бўйсундирди. Албатта, бунда тафаккур қиладиган қавм учун аломатлар бордир”¹

Аллоҳ таоло осмонлардаги ва ердаги барча нарсаларни одамлар учун, уларнинг яшаш эҳтиёжлари учун зарур, фойдали қилиб яратди.

ва денгизда (от-улов ва кемаларга) миндириб қўйдик ҳамда уларга пок нарсалардан ризқ бердик ва уларни Ўзимиз яратган кўп жонзотлардан афзал қилиб қўйдик”³

Ислom шариатининг мақсади динни, жонни, ақлни, наслни ва молни асрашдан иборат. Аслида ҳам, бугунга келиб кўтарилаётган инсон ҳуқуқлари масалалари шу беш муҳим нарса — дин, жон, ақл, насл ва молни асрашга асосланган.

Ислom кишиларни бирор нарсадан қайтарган бўлса, шу беш нарсани ҳимоя қилиш учун қайтаргандир. Бирон нарсага буюрган бўлса, шу беш нарсани асраш учун буюргандир.

“Шунингдек, биз уни (Куръонни) арабий ҳукм сифатида нозил қилдик. Қасамки, агар сизга келган (шу) билимдан сўнг уларнинг ҳаво (хоҳиш)ларига эргашсангиз, сиз учун Аллоҳ (томони)дан бирор дўст ҳам, ҳимоячи ҳам йўқдир”⁴ Пайғамбаримиз (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) даврларида ҳар бир ечил-

лар. Пайғамбар (алайҳиссалом) саҳобаларини ҳар бир вазифани адо этишда ўзаро иттифоқ бўлишни доимо насиҳат қилиб турганлар. Бу ҳақида қуйидаги оятни келтиришимиз мумкин:

“Аллоҳнинг раҳмати сабабли (сиз, эй Муҳаммад,) уларга (саҳобаларга) мулойим бўлдингиз, агар дағал, тошбағир бўлганингизда, албатта (улар) атрофингиздан тарқалиб кетган бўлар эдилар. Бас, уларни афв этинг, (гуноҳлари учун) кечирим сўранг ва улар билан кенгашиб иш қилинг! (Бирор ишга) азму қарор қилсангиз, Аллоҳга таваккул қилинг! Аллоҳ таваккул қилувчиларни севар”⁵

Саидолим САИДОВ,
Тошкент Ислom университети
тадқиқотчиси

¹Жосия, 13-оят

²Бақара, 22-оят

³Исро, 70-оят

⁴Раъд, 37-оят.

⁵Ол-Имрон, 159-оят

ИСЛОМ ВА ОЛАМ

Москвада ўтган анжуман

Москва шаҳрида “Тамаддунлараро ҳамкорликнинг янги кўприклари” мавзuida халқаро анжуман бўлиб ўтди. Анжуманда сўз олган Араб давлатлари Ли-

гасининг Россиядаги элчиси Жума Фаржоний Ислом оламининг бу мамлакат билан муносабатлари истиқболни ижобий баҳолади. Унинг айтишича, Россия тамаддунлараро мулоқотлар доирасида ўзига хос таклифлар, узоқни кўзлаган ғоялар билан чиқяпти.

Анжуманда Саудия Арабистони, Миср, Иордания, Қувайт, Фаластин ва бошқа Ислом давлатлари вакиллари ҳам иштирок этишди.

Интерфакс

Италия тутган йўл

Италия Ислом дини ва Яқин Шарқ масалалари бўйича Индонезия билан мулоқотларни ривожлантиришга интиляпти. Мамлакат парламенти халқаро алоқалар комиссияси раиси Умберто Раннери ана шу ҳақда маълум қилди. Яқинда у Италияга расмий ташриф билан келган Индонезия сиёсат ва тараққиётни ўрганиш бош кен-

гаши раҳбари Артаули Тобинг билан учрашган эди.

Индонезия вакили италиялик олимлар, жамоат арбоблари билан ҳам суҳбатда бўлди. Бундай учрашувлар чоғида икки мамлакат университетлари, илм-фан марказлари ўртасида қатор соҳаларда ҳамкорлик юзасидан келишувлар имзоланди.

IINA

Олтойда илк исломий газета

Барнаул шаҳрида Олтой ўлкасида илк исломий газета — “Родники Алтая” нашрдан чиқди. Россия мусулмонлари Барнаул жамоасининг раҳбари ушбу нашр ташаббускори, тоғли-

олтойлик тadbиркор Асқар Тўлабоев газета ҳомийи бўлишди.

Islam News

Россияда Саудия Арабистони маданияти кунлари

Шу йилнинг 4—10 июн кунлари Москва шаҳрида Саудия Арабистони маданият ҳафталиги ўтказилди.

Москва Давлат университети кутубхонасининг мажлислар залида ҳафталикнинг тантанали очилиш маросими бўлди.

Тадбирда маданият ва кино бўйича федерал агентлик раҳбари Михаил Швидкой, Саудия Арабистони қироллиги маданият ва ахборот вазири Иёз ибн Амин Маданий қатнашди.

Хафталик давомида фотоқўргазмалар, учрашувлар, маърузалар ва бошқа маданий тадбирлар, жумладан, Саудия Арабистони киноси фестивали ўтказилди.

Портал-Credo, Regnum

Шайх Тантовий таклифи

Дунёдаги энг йирик илм масканларидан бири “Азҳар” дорилфунуни раҳбари Муҳаммад Саййид Тантовий Ислондаги икки асосий йўналиш — суннийлик ва шиалик тарафдорларини ўзаро яқин бўлишга, аҳил-иноқликка чакирди. Шундай ният

билан у “Азҳар” дорулфунуни билан Эрондаги илм марказлари ўртасида олимлар, мутахассислар алмашиш таклифини илгари сурди.

“Суннийлар ва шиалар ўртасида самимий мулоқот, яхши фикрлашувлар билан мусулмонларнинг умумий манфаатларини ҳимоя этишга интилишни кучайтириш керак”, деди жумладан шайх Тантовий.

Шайх Тантовий “Азҳар” дорулфунуни ана шундай баҳс-мулоқотлар учун муносиб майдон бўлиши мумкинлигини билдирди.

РИА Новости

Ўттиз йил ўтиб

Миср ташқи ишлар вазири Аҳмад Абул Ҳайит эронлик ҳамкасби Манучеҳр Муттақийга мактуб йўллаб, дипломатик муносабатларни тиклаш учун музокараларни бошлашга рози эканини билдирди.

Истеъфога чиққан дипломатлар, сиёсатчилар, халқаро муносабатлар бўйича мутахассислар ва мисрлик академиклар аъзо бўлган кенгаш мажлисидан сўнг шундай қарорга келинди. Бу кенгаш Миср ташқи

ишлар вазирига Теҳрон билан бундан салкам ўттиз йил муқаддам, яъни 1979 йили узилган расмий алоқаларни тиклашни маслаҳат берди.

Ҳозирча бу икки мамлакат дипломатия мақомида бўлмаган ваколатхоналар орқали қисман алоқа ўрнатиб турибди. Шунингдек, улар ўртасида савдо муносабатлари ҳам узилиб қолган эмас.

Росбалт

“Ал-Жазира”да суратга олинган

Қатарнинг “Ал-Жазира” компанияси инглиз хизмати мусулмонлар ҳаётидан ҳикоя қилувчи тўрт фаслдан иборат ҳужжатли филмни намойиш этди.

Филм фасллари даврий тартибда Оврупадаги турли мамлакатлар, аниқроғи, Швеция, Испания, Германия ва Франция мусулмонлари ҳаётининг ўзига хос томонларини акс эттиради.

Филмнинг ҳар бир фасли тегишли ҳудудларда ўсиб-улғайган маҳаллий режиссёрлар томонидан суратга олинган.

Лойиҳа муаллифи Элизабет Филиппули айтишича, филм бугунги Оврупа аҳолисининг ирқий, диний ва этник қатламлари орасидаги янги, жуда муҳим ҳақиқатлар ҳақида ҳикоя қилади.

Islam.ru

Самарқандлик яёв сайёҳ

Самарқандлик Абдулҳафиз Хуррамов ҳар йили юзлаб чақирим масофани пиёда босиб ўтиб, Баҳроуддин Нақшбанд, Насафий, Имом Термизий каби алломалар мақбараларини зиёрат қилади. 2006 йили эса у Эроннинг Машҳад, Нишопур, Тур шаҳарларигача яёв бориб, Фаридуддин Аттор, Умар Хайём, Абулқосим Фирдавсий зиёратгоҳларида ҳам бўлди.

“Ўтган асрнинг 30 йилларида раҳматли отам ҳажни ният қилиб, яёв Макка сафарига отланадилар. Аммо ўша йиллари Афғонистонда аҳвол нотинч бўлгани боис, яна ортга қайтишга мажбур бўладилар. Отам ниятларига етолмай оламдан ўтдилар. Энди эса бу

йўлни мен босиб ўтишни ният қилдим”, дейди Абдулҳафиз ака.

press-uz.info

“Халмарт” савдо тармоғи

“Халмарт” савдо тармоғининг Оврупа мамлакатларида ҳалол маҳсулотлар сотиладиган уч юзтага яқин супермаркети очилган бўлди. Бу дўконларда динимиз талабаларига мос турли-туман маҳсулотлар билан савдо қилинади. Бундай лойиҳани амалга оширувчи “Глохэкс консалтинг груп” тижорат ташкилоти вакили Азул Шоҳ айтишича, илк савдо маркази Буюк Британиянинг Ридинг шаҳрида очилди. Ярим йил ўтиб, Францияда ҳам шундай дўкон иш бошлайди.

Азул Шоҳ яна, компания айрим савдо дўконларини қизиққанларга шартнома асосида ёки ижарага ҳам бериши мумкинлигини таъкидлади. Тармоқнинг илк филиалларини қуриш юзасидан шартномаларни имзолаш маросими яқинда Куала Лумпур шаҳрида бўлиб ўтди.

ИНА

ИКТ раҳбарининг чақириғи

Жидда шаҳрида ўтган матбуот анжуманида Ислом Конференцияси Ташкилоти (ИКТ) бош котиби Акмалиддин Эҳсонўғли Ислом олами муаммолари, Фаластин, Ироқ ва Ливандаги аҳвол ҳақида куюниб гапирди. “Бу мамлакатларда тинч мулоқотларни йўлга қўйиш учун ҳар қанча уринмайлик, — деди бош котиб, — мазкур масалалар бўйича халқаро ҳамкорлик етишмаслиги туфайли зўравонликларни тўхтатишдан ожиз қоляпмиз”.

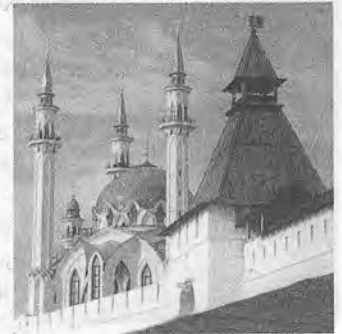
ИКТнинг сиёсий мулоқотлар жараёнида иштирок этишга доимий интилиши ҳақида гапирар экан, Акмалиддин Эҳсонўғли жаҳон-

нинг етакчи мамлакатларини можароларнинг тинч йўл билан ҳал этишда холис яраштирувчилар бўлиб, ўртани ўнглашга чақирди.

Arab News

ИКТ ёшлар анжумани

Татаристон пойтахти Қозон шаҳрида «ИКТ — Россия. “Мулоқот ва ҳамкорлик учун” ёшлар мулоқоти» халқаро анжумани бўлиб ўтди. Анжуманда ИКТ Ёшлар форуми президенти, Туркия бош вазири маслаҳатчиси Али Сарикоя: “Одатда ички сиёсатнинг бир қисми бўлган, давлат микросига чиққан, яъни, бир тизимга солинган Ислом билан қўрқитиш (исломophobia) Россияда йўқ”, деган фикрни билдирди.

“Биз Россия мусулмон жамоалари ёшлари билан, шунингдек, ёшларнинг бошқа ташкилотлари билан ҳам яқин ҳамкорлик алоқалари ўрнатиш ниятидамиз”, деди Али Сарикоя.

ИКТнинг “Мулоқот ва ҳамкорлик учун” Ёшлар форуми 2004 йил 35 мамлакатдан қирқта миллий ва халқаро ёшлар ташкилотлари қатнашган анжуманда таъсис этилган эди. Ҳозир форум ИКТга аъзо 57 мамлакат ёшлар ташкилотлари ўртасида ҳамкорликни мустаҳкамлашга интилоқда.

Росбалт-Приволжье

Имоми Аъзам ҳақида китоб

Нижний Новгороднинг “Мадина” нашриёт уйи мазҳаббошимиз, буюк Ислом олими, мутафаккир Имоми Аъзам Абу Ханифа ҳақида “Абу Ханифа.

Жизнь и наследие” монографиясини босмадан чиқарди. Китобни Ярославл жомеъ масжиди имоми, “Минарет” журналининг бош муҳаррири Рустам Ботир ёзган.

“Россия мусулмонларининг аксар қисми Имоми Аъзам мазҳабларига тобе бўлса-да,

ҳалигача мазҳабимиз асосчисининг ҳаёти, таржимаи ҳоли тўла баён этилган бир китоб кўлимизда йўқ эди, — дейди “Абу Ҳанифа мероси” силсиласининг ношири, Нижегород Ислом институтининг ректори Дамир Муҳитдинов.

Эслатиб ўтамиз, шу пайтгача, “Абу Ҳанифа мероси” силсиласида “Абу Ҳанифа фикҳи. Диний амалиёт қонунлари” шунингдек, “Жаноза китоби” каби асарлар (рус тилида) нашр этилган.

Islam.ru

Хитойга сафар

Масжидул Ҳаром имомхатиби машхур қори Абдурраҳмон Судайс Пекин Ислом университетига ташриф буюрди. Пекин тайёрагоҳида Шайхни ХХР дин ишлари вазири, Саудия Арабистонининг Хитойдаги элчиси, Хитой мусулмонлари етакчилари кутиб олишди.

Пекин университетидagi учрашувда Шайх талабаларга, унга ҳамроҳлик қилаётган мезбонларга Ислом динимиз моҳиятан тинчликсевар экани ҳақида, бутун дунё мусулмонлари ўзаро аҳил ва ҳамкор яшашлари зарурлиги тўғрисида гапирди.

“Ислом мусулмонлар учун барча замонларга ҳам мос келувчи тўлақонли ҳаёт тарзини тавсия этади. Ислом равнақи йўлида холис хизмат қилиш бизнинг энг асосий вазифамиздир”, деди Шайх университет масжидида тўпланганларга мурожаат этиб.

Шайх Абдурраҳмон Судайс каби йирик мусулмон олимнинг Пекинга ташрифи Хитой тарихида илк бор кузатилаётган воқеалар сирасидандир.

IINA

“Ислом ва Фарб: кўприкларни ўрнатиш”

Малайзияда “Ислом ва Фарб: кўприкларни ўрнатиш” мавзуида халқаро анжуман бўлиб ўтди. Анжуманда тамаддунлараро муносабатларнинг энг долзарб муаммолари муҳокама этилди.

Анжуман ташаббускори Малайзия ташқи ишлар вазирлиги вакили айтишича, “Ишти-

рокчилар Ислом ва Фарб ўртасидаги тушунмовчиликлар ўзанини тобора торайтириш, яхши самарали мулоқотлар ўтказиш учун умумий тил топишга ҳаракат қилишди”.

Анжуманда таниқли диншунос ва публицист Карен Армстронг қатнашиб, “Ислом оламининг ички ва ташқи муаммолари” мавзуида тақдимот суҳбати ўтказди.

IINA

Ториқ Рамазон мурожаати

“Сўнгги йигирма йил давомида Фарб жамиятида мусулмонлар ҳаёти нотинч ва қийин кечяпти. Кейинги беш йил эса, айниқса, серташвиш бўлди. “Террорчиликка қарши уруш” туфайли мусулмонлар ва туб ерли бўлмаган барча аҳолининг турмуши ёмонлашди. Жамиятда юзага келтирилган қўрқув хиссининг кишилар онгига таъсири кучайди.

Оммавий равишда тарғиб этилган, қўллаб-қувватланган бу омиллардан сиёсий мақсадларда, айниқса, сайловолди мавсумларида усталик билан фойдаланиш-япти”.

Женева университети француз адабиёти, араб тили ва исломият ўқитувчиси, таниқли олим Ториқ Рамазоннинг “Биз” деб номланган мурожаати ана шундай бошланади.

Ториқ Рамазон мазкур мурожаатда Фарб жамияти ва мусулмонлар ўртасидаги муносабатларнинг турли жиҳатларини, қийинчилик ва камчиликларини атрофлича таҳлил этади. Муаммоларни ҳал этишнинг ўзига хос йўллари тавсия қилади.

Эслатиб ўтамиз, Ториқ Рамазон йигирмадан ортиқ китоб, етти юзта мақола муаллифидир. Турли исломий лойиҳаларда фаол иштирок этади.

IslamOnline.net

САВДО

Тўғри ва дуруст бўлмаган савдо

(«Ҳидоя», «Мухтасарул виқоя», «Қозихон», «Раддул мухтор» ва «Дуррул мухтор» китоблари асосида)*

Маълумки, рукни (таянчи) бузилган амаллар амал ҳисобланмайди. Жумладан рукни бузилган савдо ҳам. Рукни бузилган савдо ботил савдо дейилади.

Савдонинг рукни розилиқдир. У ақли кишилардан содир бўлади. Шунинг учун мажнун ва ақлини танимаган ёш боланинг савдоси ботилдир.

Савдо ҳисоб бўлишининг яна бир шарт айрибошланаётган нарсалар мавжуд, қийматли мол бўлиши керак. Мавжуд бўлмаган, мол ҳисобланмайдиган, қиймати йўқ нарсалар устидаги савдо бўлмайди, ботил савдодир.

Шунга кўра бўғиз қони, ҳаром ўлган мол, озод инсон ва одам аъзоларининг (соchi, сути) савдоси (мол ҳисобланмагани учун); тўнғиз, хамр, ҳаром ўлган молнинг ошланмаган териси каби нарсаларнинг савдоси (қиймати йўқ бўлгани учун. Ҳаром ўлган молнинг терисини тузлаб сувини қочиргач, сотса бўлади), ҳаводаги (ушланмаган) қушнинг, денгиз, дарё ва ҳовузлардаги (тутилмаган) балиқнинг, ўриб йиғиб олинмаган ўт ўланларнинг, ҳайвонларнинг пушти ва ҳомиласининг, вақф қилинган нарсанинг савдоси (мулк ҳисобланмаганидан ва йўқ нарса ҳисобида бўлганидан) савдо бўлмайди, ботилдир. Бу саналганлар билан савдо қилиб бўлмайди.

Ботил савдо билан олинган нарса омонат ҳукмидадир. Уни ишлатиб бўлмайди. Масалан, ақлини танимаган ёш болага нарса сотган киши у нарсани қайтариб олиб пулини қайтариб бериши лозим. Уруғ со-

тувчидан қовун уруғини беришни сўраган (сотиб олган) кишига қовун уруғи ўрнига бодринг уруғини бериб юборса, йўқ нарса устида савдо бўлганидан савдо ботил бўлади. Бу ҳолда бодринг уруғини олган киши уни сотувчига қайтариб бериши ва пулини олиши керак.

Бир қанча ҳолатларда савдо тўғри ва дуруст бўлмайди. Тўғри ва дуруст бўлмаган савдо фосид савдо дейилади. Сотувчи ва харидор ўртасида низо чиқишига сабаб бўладиган ҳар қандай ноаниқлик савдони фосид қилади. Бу ноаниқлик савдо қилинган молда ё тўланадиган пулда ёки пулни тўлаш муддатида бўлиши мумкин.

Масалан, сотувчи тахлаб қўйилган терак ходаларини “эллик дона, юз эллик минг сўмга сотдим” дегач, олувчи олиб санаганида қирқ тўққизта ё эллик битта чиқса, савдо фосид ҳисобланади. Чунки савдо эллик дона терак ходаси устида бўлган эди. Ходалар сони эллик бир дона чиққанида олувчи қайтариб бериши керак бўлган терак ходаси номаълум бўлади. Бу у олиши керак бўлган эллик дона хода ҳам номаълум деганидир. Чунки терак ходалари бир-биридан фарқ қилади. Олувчи уларнинг яхшиларини олишни истаса, сотувчи ёмонини беришни истайди. Бу ҳол низога олиб боради.

Терак ходалари сони қирқ тўққизта чиққанида эса олувчи улар учун қанча пул тўлаши кераклиги ноаниқ бўлади. Зеро, савдо эллик дона устида бўлгани учун пул элликка тақсим қилинади. Бу ҳолда йўқ бўлган бир дона терак ходасининг сифати номаълум бўлгани учун қолган терак-

Давоми. Олдинги қисмлар ўтган сонларда.

ларнинг ҳам нархи аниқ бўлмайди. Бу ҳам низога олиб боради.

Молни насияга сотиб олган киши, уни сотгандан сўнг пулини бераман, деб сотиб олган бўлса, (пулини тўлаш кунини аниқ белгиламаса) савдо фосид бўлади. Бу ҳам низога сабаб бўлади.

Савдода у тақозо қилмаган шартлар қўйиш ҳам савдони фосид қилади. Бунга мисоллар жуда кўп. Масалан, “уйимга элтиб беришингиз шарти билан бир қоп картошка сотиб олдим”; “Сигирни бўғоз деганингиз” ё “сигир ўн литр сут бериши учун сотиб олдим”; “шолингиз етмиш фоиз гуруч беради, деб олдим” ва ҳоказо. Уй сотиб олганида “бир ой ўтириб тураман сўнг бўшатиб бераман”, деб сотиш ҳам фосид савдодир. Бу савдода савдо тақозо қилмаган шартга қўшимча молни насия қилиш шарти ҳам бор. Бу ҳам савдони фосид қилади. Зеро, мол (салам савдоси бундан мустасно) ҳеч қачон насия қилинмайди.

Сотилаётган нарсани у солинган идиш (қоп) билан ўлчаб умумий вазндан идиш (қоп) вазнига тенг бўлмаган вазни чиқариб ташлашни (масалан, қоп оғирлиги 0,5 кг. бўлганида қоп учун 1 кг. чиқаришни) шарт қилиш ҳам савдони фосид қилади.

Савдо фосид бўлганида олувчига ҳам, сотувчига ҳам уни бекор қилиш вожиб бўлади. Олувчи молни қабул қилиб олган бўлса, унинг учун тўлаган пулини қайтариб олиб молни сотувчига қайтариб бериши лозим. Агар молни сотиб юборган ё ҳадя қилиб берган ё вақф қилган ё гаровга қўйган ё садақа қилган ё истеъмол қилган ё унга молидан қўшилган бўлса, у молнинг ўхшабини (агар ўхшаши бўлса) қайтариши; ўхшаши бўлмаса, уни олган кундаги қийматини (қанча бўлса ҳам) тўлаши керак. Зеро, савдо фосид бўлганда мол олувчига келишиган нарх билан эмас, қиймати билан ўтади.

Фосид савдо билан олинган молни ишлатиш, истеъмол қилиш ҳалол бўлмайди. Агар уни сотиб фойда кўрган бўлса, фойдасини садақа қилиш керак.

Молни фосид савдо билан сотиб олган киши оламдан ўтса, уни қайтариш меросхўрлар зиммасига ўтади.

Муҳаммад Шариф ЖУМАН

МЎМИННИНГ МЕЪРОЖИ

* * *

“Мўминлар ва мўминалар бир-бирларига дўстдилар: (одамларни) яхшиликка буюрадилар, ёмонликдан қайтарадилар, намозни тўқис адо этадилар, закотни (ҳақдорларга) ато этадилар, Аллоҳ ва Унинг Пайғамбарига итоат қиладилар. Ана ўшаларга Аллоҳ марҳамат кўрсатур. Албатта Аллоҳ қудратли, ҳикматлидир” (Таъба, 71).

* * *

(Эй Муҳаммад алайҳиссалом,) имон келтирган бандаларимга айтинг, намозни тўқис адо этсинлар, олди-сотди ва ошна-оғайнигарчилик бўлмайдиган Кун (қиёмат) келиб қолишидан илгари Биз уларга ризқ қилиб берган нарсалардан махфий ва ошкора инфоқ-эҳсон қилсинлар” (Иброҳим, 31).

* * *

Абу Хурайрадан (розийаллоху анху) ривоят қилинади. Расулulloҳ (соллalloҳу алайҳи ва саллам) айтдилар: “Агар одамлар азонда ва биринчи сафда нималар борлигини билганларида, сўнгра қуръадан бошқа илож топишолмаса, албатта қуръа ташлаган бўлур эдилар. Агар иссиқ пайтда намозга боришда нима борлигини билганларида, кимўзарга боришар эди. Агар хуфтон ва бомдод намозларида нима борлигини билганларида уларга эмаклаб бўлса ҳам келар эдилар” (Имом Бухорий, Муслим, Термизий, Насайи ривояти).

* * *

Абдуллоҳ ибн Умардан (розийаллоху анху) ривоят қилинади. Расулulloҳ (соллalloҳу алайҳи ва саллам): “Ким аср намозини ўтказиб юборса, гўёки аҳлини ва молини йўқотибди”, дедилар (Имом Бухорий, Муслим, Абу Довуд ва Термизий ривояти).

Анвар АҲМАД
тайёрлади

395 йили ҳар икки вилоят ҳам Византия таркибига кирди. Олтинчи асрдан бошлаб мамлакатга славяндар кира бошлади.

680 йили Аспаруххон бошчилигида биринчи Болгария подшоҳлиги ташкил топди.

Ниҳоят, Византия янги давлатни тан олди. 894 йилда ака-ука Кирилл ва Мефодий славян ёзувини жорий қилди. 1014 йили Византия императори Василий Иккинчи Беласитсада булғор қўшинларини

БОЛГАРИЯ РЕСПУБЛИКАСИ

Болқон ярим оролида жойлашган ҳозирги Болгария ерларида милоддан аввалги саккизинчи асрда фракийлар яшашган. Кейинчалик мамлакатнинг денгиз соҳилларида юнон колониялари пайдо бўлди. Милоднинг биринчи асрига келиб, уни Рим давлати босиб олди ва Мезия ҳамда Фракия вилоятларини ташкил этди. Рим империяси парчалангач, милоднинг

ва Мезия ҳамда Фракия вилоятларини ташкил этди. Рим империяси парчалангач, милоднинг

Майдони: 110.912 кв.км.

Аҳолиси: 8.9 миллион киши

Пойтахти: София шаҳри

Тузуми: республика

Давлат бошлиғи: президент

Маъмурий тузилиши: 9 та вилоят

Йирик шаҳарлари: Пловдив, Варна, Русе, Бургас, Стара-Загора.

Пул бирлиги: лев

тор-мор қилгач, у яна Византия таркибига қўшиб олинди. 1187 йили эса иккинчи марта мустақил Болгария подшоҳлиги ташкил топди.

Милоднинг 1396 йили Болгария турклар қўлига ўтди ва беш юз йил мобайнида Усмонли салтанат таркибида бўлди. 1878 йилги рус-турк уруши натижасида мамлакат шимолда пойтахти София шаҳри бўлган мустақил Болга-

рия князлиги тузилди, Жанубий қисми Шарқий Румелия номи билан Туркиянинг мухтор вилоятига айланди. Етти йилдан кейин Пловдивда туркларга қарши кўтарилган қўзғолон натижасида ҳар иккови бирлаштирилди. 1908 йилда Болгария Туркиядан тўла мустақиллигини эълон қилди ва подшоҳликка айлантирилди. Биринчи ва иккинчи жаҳон урушларида Болгария Олмония тарафида бўлди. 1946 йили мамлакатда подшоҳлик тугатилиб, Болгария Халқ Республикаси тузилди ва 1991 йили у Болгария Республикасига айлантирилди.

Болгария иқтисоди анча ривожланган. Саноатнинг машинасозлик, металлургия, озик-овқат, тўқимачилик, кимё, ёғочни қайта ишлаш каби тармоқлари етакчилик қилади. Айниқса, София, Варна, Русе, Бур-

гас, Пловдивдаги машина-созлик корхоналари мамлакат саноатининг фахри саналади. Ер остидан металл, маъданлар қазиб олинади. Қишлоқ хўжалиги ҳам аҳамиятли ўринда, мамлакат аҳолисининг бешдан бир қисми шу соҳада ишлайди. Асосан буғдой, маккажўхори, арпа, шоли, тамаки ва кунгабоқар етиштирилади. Болгария узум ва помидор етказиб беришда дунёда етакчи ўринларда туради. Сайёҳлик ҳам анча тараққий этган, Варна, Ку-

Аҳолининг 83 фоизи проваслав динида, Оврупа Ислоний ташкилотлар иттифоқи аҳборот бўлими маълумотларига кўра, 2 миллион 600 минг киши Ислон динига эътиқод қилади. Уларнинг асосий қисми турклар, қолганлари аввал насроний бўлиб, кейинчалик Ислонни қабул қилганлар (пўмиқлар) ва лўлилардир.

тузишда мусулмонлар ҳаракати ёрдамига муҳтож бўлмоқда. 2001 йил июлида илк марта ҳукумат таркибига мусулмонлар киритилди. Ўшанда уларга қишлоқ хўжалиги ва фавқулодда ҳодисалар вазири, шунингдек, молия, иқтисод, қурилиш, атроф-муҳит ва мудофаа вазирлари ёрдамчилари вазибалари таклиф этилган эди.

Болгариянинг Қиржали, Разград, Смолян, Тирговши, Шумен, Хасково вилоятларида мусулмонлар сони насронийларга қараганда кўпчиликни ташкил этади. 1744 йилда қурилган энг катта “Тамбул жомиа” масжиди ҳам Шумендадир. Болгариядаги икки асосий конфессия вакиллари — православ насронийлари ва мусулмонлар ўзаро тинч-тотувликда яшаб, мамлакат равнақига муносиб ҳисса қўшишмоқда.

Аҳмад ТУРСУН

Манбалар:

1. “Страны мира”, Справочник. Москва, 2003 г. 24—27-стр.
2. “Атлас мира”, Справочник. Москва, 2003 г. 49-стр.
3. Интернет материаллари.

ёшли соҳил, Олтин қум курортларига ҳар йили минглаб сайёҳ дам олгани келади. Болгария четга машина ва ускуналар, озиқ-овқат, рангли металл рудалари чиқарса, хориждан нефт ва газ, кимё саноати маҳсулотлари, металл рудалари олиб келади. Асосан Россия, Олмония, Италия, Туркия, Греция билан иқтисодий алоқа ўрнатган.

Мамлакат аҳолисининг 85 фоизи болгарлардан, 9 фоизи турклардан иборат. Бундан ташқари лўлилар, македонияликлар, руслар ва арманлар ҳам яшайди.

Болгария мусулмонлари мамлакатнинг ижтимоий-сиёсий ҳаётида фаол қатнашмоқдалар. Болгария парламентидаги 13 мусулмон депутати ўз диндошларининг манфаатларини ҳимоя қилади. Улар бирлашган “Ҳақ ва эрк учун” ҳаракати Болгариядаги сайловлар чоғида сайловчиларнинг 12 фоиз овозини олиб, мавқеи жиҳатидан учинчи сиёсий кучга айланди. Болгариядаги етакчи социалистик партия ҳукумат

УМАЙР ИБН ВАҲБ

Умайр ибн Ваҳб Бадра Ислон нурина сўндириш учун қилич кўтарган қўмондонлардан бири бўлган. У қатъиятли, мулоҳазали инсон эди. Шу боис қавми уни Бадра келган мусулмонлар сонини аниқлаб, мавжуд кучларини билиш учун сайлади.

Умайр ибн Ваҳб отига миниб, яширин йўллар билан мусулмонлар қароргоҳига борди. Сўнгра қавмига: “Улар уч юзга яқин киши”, деган маълумотни келтирди. Унинг тахмини тўғри эди.

“Ортларида ёрдамчи кучлар борми?” деб сўраганларида бундай жавоб берди: “Ортларида ҳеч нарса кўрмадим. Аммо, эй Қурайш қабиласи, ўлимга тик боқувчи кишиларни кўрдим. Кучли бўлмаган қабиланинг улар қиличига итоат этишдан ўзга чораси йўқ. Аллоҳга қасамки, бизлардан кимдир ўлмагунича уларнинг бирортасини ўлдириб бўлмайди. Биздан ҳам улар сонига тенг одам ўлса, ҳаётнинг қизиғи қоладими? Қатъий бир қарорга келишингиз шарт”.

Қурайш оқсоқолларидан бир гуруҳи унинг сўзларидан таъсирланди. Одамларини йиғиб, Маккага қайтмоқчи бўлишди.

Агар Абу Жаҳл қавмининг фикрини ўзгартирмаганида, улар қалбида адоват оловини ёқмаганида, эҳтимол уруш ҳам бўлмасмиди...

* * *

Маккаликлар Умайр ибн Ваҳбга “Қурайш шайтони” деб лақаб қўйган эдилар. Бадр куни унинг бошига шундай бало келдики, ўзи ҳам, қавми ҳам иложсиз қолди. Қурайшликлар енгилиб, Маккага қочди. Умайр ибн Ваҳб эса уларнинг бир қисми билан Мадина атрофларида қолди. Чунки ўғли мусулмонларга асир тушган эди.

Бир куни Умайр амакиваччаси Сафвон билан учрашди. Сафвоннинг мусулмонларга душманлиги кун сайин ортмоқда эди. Ахир отаси Умаййа ибн Ҳалаф Бадра ўлдирилди. Шу зайл икки амакивачча ниҳоятда аламзада бўлиб қолишди...

Шу ўринда Урва ибн Зубайр нақл қилган ривоятга эътибор берайлик:

Сафвон:

— Бадра ўлганларни эсласак, Аллоҳга қасам, улардан кейин ҳаётнинг қизиғи қолмади, — деди.

Умайр айтди:

— Тўғри айтасан, Аллоҳга қасам, бўйнимдаги қарзларим бўлмаганида, шунингдек, оиламнинг тирикчилик ташвишидан қўрқмаганимда уловимга миниб, Муҳаммаднинг олдига борардим. Уни ўлдираддим. Қолаверса, у билан ҳал қилишим зарур бўлган масала ҳам бор. Асирликдаги ўғлимни қутқаришим керак.

Фурсатдан фойдаланган Сафвон:

— Қарзингни бўйнимга оламан, уни мен тўлайман. Оилангни ҳам боқаман, — деди.

— Ундай бўлса, гап орамизда қолсин.

Шундан сўнг Умайр қиличинини заҳарлади. Мадинага қараб кетди.

Умар ибн Хаттоб (розийаллоху анху) бир

гуруҳ мусулмонлар билан Бадр жанги, Аллоҳнинг ўша кунги марҳамати ҳақида суҳбатлашиб ўтирганида, Умайр ибн Ваҳбни кўриб қолди. У уловини масжид эшиги ёнига чўктирди, қўлида қилич бор эди. Буни кўрган Умар ибн Хаттоб:

— Бу ит Аллоҳнинг душмани Умайр ибн Ваҳбуку! Аллоҳга қасам, у албатта бирор ёмон ниятда келган, — деди.

Сўнг Ҳазрати Умар Аллоҳ расулининг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ёнларига кириб:

— Эй Аллоҳнинг расули! Аллоҳнинг душмани Умайр ибн Ваҳб қилич кўтариб келди, — деди.

Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) унга:

— Уни олдимга олиб кел, — деб буюрдилар.

Умар душманининг бўйнидаги қиличи ипидан тортиб, уни Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳузурларига олиб борди. Бу ҳолатни кўрган Пайғамбаримиз (алайҳиссалом):

— Қўйиб юбор уни, Умар! — дедилар.

Умайр жоҳилия даврининг саломини бериб, хайрли тонг тилади.

Расули ақрам (соллаллоҳу алайҳи ва саллам):

— Аллоҳ бизга сенинг саломингдан кўра хайрли бир салом йўллаган, эй Умайр! — “Ассалому алайкум”. Бу жаннат аҳлининг саломидир, — дедилар.

— Йўқ, эй Муҳаммад, Аллоҳга қасам, менинг билганим эскиларнинг сўзларидир.

— Нима мақсадда келдинг, эй Умайр!

— Қўлингдаги асир ўғлим учун келган эдим.

— Нега бўйнингга қилич тақиб келдинг?

— Аллоҳ барча қиличларга қирғин келтирсин! Бизга фойдаси бормикин?..

— Менга тўғриси айт, эй Умайр. Нега келдинг?

— Нега келганимни айтдим-ку.

— Йўқ! Сен билан Сафвон ибн Умайя иккаланг бир тош устига ўтириб, Қурайшдан Бадрда ўлган кишиларни эсладинглар. Сен: “Қарзим ва оилам бўлмаса эди, бориб Муҳаммадни ўлдираддим”, дединг. Сафвон эса мени ўлдиришинг эвазига барча қарзларингни ва оиланг тирикчилигини ўз зиммасига олди. Ҳолбуки, Аллоҳ сен қилмоқчи бўлган иш олдига тўсиқ қўяди.

Шунда Умайр шаҳодат калимасини айтди: “Шаҳодат бераман, Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ. Яна шаҳодат бераман, сен Унинг пайғамбарисан...”

Бу фақатгина мен билан Сафвоннинг ўртасида бўлиб ўтган гап эди. Аллоҳга қасам, бунинг хабарини сенга фақатгина Аллоҳ етказган. Мени

ҳам Исломга етиштирган Аллоҳга шукрлар бўлсин...”

Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) саҳобаларга:

— Биродарингизга динни яхшилаб ўргатинг. Куръон ўқитинг, асир ўғлини озод этинг, — деб буюрдилар.

* * *

Шундай қилиб, Умайр ибн Ваҳб мусулмон бўлди. Бу воқеадан кейин Умар ибн Хаттоб бундай деди: “Аллоҳга қасамки, бизнинг ёнимизга келгунига қадар ҳатто тўнғиз Умайрдан кўра мен учун сеvimлироқ эди. Бугун эса уни ҳатто баъзи болаларимдан ҳам кўпроқ яхши кўраман”.

* * *

Умайр Исломнинг сабр-тоқатда кенглигини ва Пайғамбаримизнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) буюклигини ўйлаб ўтирарди. Исломга тузоқ қўйиб, Расулulloҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) билан саҳобаларга қарши жанг қилиб, Маккада беҳуда ўтган кунларини эслади. Бадрда бошига тушган балони, қандай урушганларини хотирлади. Бугун эса Расулulloҳни (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ўлдириш ниятида қилич кўтариб келган эди. Буларнинг барини: “Аллоҳдан ўзга илоҳ йўқ. Муҳаммад Аллоҳнинг расулидир” калимаси бир зумда йўққа чиқарди.

Ўтмишдаги барча хатоларини Ислом бир лаҳзада шундай ўчириб ташлайдими? Мусулмонлар аввалги зулмини ва душманлигини бир лаҳзада унутиб, унга кучоқ очадиларми? Яширинча ёмонлик қилиш ва разил ният билан олиб келган қиличи кўз олдидарида ялтираб турса ҳам, барча ишлари унутиладими? Шу дамда Умайрнинг мусулмонлигидан бошқа ҳеч нарса эсга олинмайдими? У ҳазрати Пайғамбаримизнинг (алайҳиссалом) саҳобаларидан бирига айландими? Дўстларига дўст, душманларига душман бўлди? Икки дақиқа аввал ўлимини хоҳлаган шу Умар ибн Хаттобга ҳозир болаларидан ҳам сеvimлироқ кишига айландими?

Умайр мусулмон бўлгач, Ислом ҳақиқатдан ҳам буюк дин эканини англади.

Бир оздан кейин Умайр бу диннинг ўз гарданига юклаган вазифасини тушуниб етди. Қанча жанг қилган бўлса, шунча хизмат этиши; Исломга қарши ташвиқот олиб борганичалик унга даъват қилиши; Аллоҳ ва Унинг расули севган барча гўзал фазилатларга эга бўлиши лозимлигини англади. Шундай кунларнинг бирида Аллоҳнинг расулига бундай деди: “Ё Расулulloҳ! Мен Аллоҳнинг нуруни сўндиришга киришган,

Аллоҳ таолонинг динига эътиқод қилган кишиларга кўп озор берган бир кимса эдим. Энди менга рухсат беришингизни сўрайман. Мен Маккага бориб, одамларни Аллоҳ ва Унинг расулига, Исломга даъват қилишни истайман. Балки уларга Аллоҳнинг ҳидояти насиб этар...

* * *

Ўша кунлари Сафвон ибн Умаййа Макка кўчаларида кибр билан юрар, турли йиғилишларда ўз хурсандчилигини ошкор этар эди.

Қавм-қариндошлар отасининг суяклари ҳали Бадр қудуқларида совимай туриб, Сафвоннинг севиниш сабабини сўраганларида, гурур билан қўлларини қовуштириб: “Бир неча кундан кейин хабари келадиган ва сизларга Бадр воқеасини унуттирадиган бир воқеага севининглар!” дер эди.

Ҳар тонг Маккадан ташқарига чиқиб, карвонлардан: “Мадинада бирор янгилик содир бўлмади?” деб сўрарди. Улардан ўзига маъқул жавобни олмас эди. Ҳеч ким Мадинада фавқуллода бир воқеа кўрган ё эшитганини сўзламас эди.

Сафвон умидсизликка тушмади. Карвонлардан суриштиришда давом этаверди. Ниҳоят, кунларнинг бирида бир гуруҳга дуч келди ва “Мадинада янги воқеа юз бермади?” деб сўради. Йўловчи: “Ҳа, буюк бир воқеа содир бўлди”, деб жавоб берди.

Севинчдан Сафвоннинг юзи ёришиб, гўё бутун олам уникадай туюлиб кетди. Шошилиб, нафаси тикилиб, ўша одамдан қайта сўради: “Нима бўлди? Тезроқ гапир”. Нотаниш одам: “Умайр ибн Ваҳб мусулмон бўлди” деб жавоб берди.

Сафвоннинг дарду дунёси бирдан қоронғулашди. Қавмига хушxabар келтиради, Бадр жангини унуттиради, деб кутган воқеаси ўрнига чақмоқ чаққандек келган ушбу хабар уни тамомила гангитиб қўйди...

* * *

Мадинадан йўлга чиққан Умайр Маккага етиб келди. Уни биринчи бўлиб Сафвон қарши олди. Сафвон унга ташланишга тайёр эди. Бироқ Умайр қўлидаги қилични кўриб, ҳақорат сўзлари айтди, холос.

Умайр ибн Ваҳб қисқа муддат ичида Маккага мусулмон бўлиб қайтган эди. У Умар ибн Хаттобдек ҳайбат билан келиб, бундай деди: “Аллоҳга қасам, кофирликни ҳимоя қилган еримда Исломга даъват этаман”.

Умайр бу сўзларни ўз ҳаракати учун шиор қилиб олди. Шу пайтгача ўзи қарши курашган динга ҳаётини бағишлагга қарор берди.

Шу зайлда вақтдан унумли фойдаланиб, кечаю кундуз, очиқ-ойдин Исломни ташвиқ этди. Қалбидаги имон нури унга ишонч, куч-қувват бағишларди.

Бир неча ҳафта ичида Умайр ибн Ваҳб сабабли ҳидоят топган, Исломни қабул қилганлар сони ўзи тахмин қилганидан ҳам ошиб кетди. Умайр мамнун бўлиб Мадинага йўл олди.

Бепоен чўл бу инсондан ҳайратланган бўлса ажаб эмас. Бир неча кун аввал Мадинага Пайгамбарни ўлдиришдек гуноҳни кўзлаган ҳолда қилич кўтариб ўтган эди. Кейин эса Мадинадан қайтишда чўлни ўзгача бир қиёфада, севиниб, туясининг устида Қуръон ўқиган ҳолда кечиб ўтди. Энди эса яна ўша киши чўлни учинчи маротаба босиб ўтапти. Йўл бўйи: “Ла илаҳа иллаллоҳ” деб таҳлил ҳамда такбир айтмоқда.

* * *

Макка фатҳ этилган куни Умайр дўсти ва яқини Сафвон ибн Умаййани унутмади. Унинг ёнига бориб, динни қайтадан тушунтириб, Исломга даъват этмоқчи бўлди. Бироқ Сафвон Жиддадаги яшаш жойидан сафарга ҳозирланаётган, у ердан кемага ўтириб, Яманга қочишни режалаштираётган эди.

Сафвоннинг аҳволини кўргач, Умайрнинг юраги пораланди. Имкон қадар уни қутқаришга бел боғлади. Тезда Расулуллоҳнинг (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) ёнларига келиб, бундай деди: — Эй Аллоҳнинг расули! Биласиз, Сафвон ибн Умаййа қавмининг бошлиқларидан бири. Сиздан қочиб жон сақлаш учун денгизга йўл оляпти. Аллоҳнинг салоти сизга бўлсин, унга омонлик беринг.

Пайгамбаримиз (алайҳиссалом):

— Унга омонлик бердим, — дедилар.

— Эй Аллоҳнинг расули! Омонлик эълон қилганингизни билдирувчи бир белги беринг, — деган эди, Расулуллоҳ (соллаллоҳу алайҳи ва саллам) унга Маккага киришда бошларига ўраган ёпинчиқларини бердилар.

Воқеанинг ниҳоясини Урва ибн Зубайр бундай баён қилади:

“Умайр қўлида муборак ёпинчиқ билан Сафвон кемага чиқаётганида унга етиб олди ва:

— Эй Сафвон, ота-онам ҳаққи, Аллоҳдан кўрқ, Аллоҳдан! Жонингни нима учун хатарга қўйяпсан? Бу Расулуллоҳдан омонлик белгиси.

Уни сенга олиб келдим,
— деди.

Сафвон эса:

— Минг лаънат сенга!
Ёнимга яқинлаша кўрма,
мен билан сўзлашма,
— деди.

— Эй Сафвон... Отаонам ҳаққи, Расулulloҳ инсонларнинг энг фазилатлиси, энг кўп яхшилик қилгани, энг ҳалим табиатлиси ва энг хайрлисидир. Унинг иззати сенинг ҳам иззатинг, унинг шарафи сенинг ҳам шарафингдир.

— Жонимдан ташвишдаман.

— Кўрқма, у зот (алайҳиссалом) жуда раҳмдил ва шафқатлидирлар.

Сафвон ортага қайтди. Расулulloҳнинг ҳузурларига бориб: “Бу сенинг менга омонлик берганингни билдирадими?” деб сўради. Расулulloҳ тасдиқладилар.

Сафвон: “Менга мусулмонликни қабул қилиш ёки қилмасликни ўйлаб кўриш учун икки ой муддат бер”, деди.

Расулulloҳ унга: “Тўрт ой эркинсан”, дедилар.

Сафвон бу муддат битмай турибоқ мусулмон бўлди. Унинг Исломни қабул қилиши Умайрга беҳад қувонч бағишлади.

* * *

Умайр ибн Ваҳбнинг хайрли ишлари Аллоҳнинг инояти билан инсониятни қоронгуликдан нурга олиб чиққан буюк Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) йўлига тўла-тўқис мувофиқ эди.

Гулсара СОАТХОНОВА
таржимаси

“НАСХ”НИ БИЛАСИЗМИ?

Ҳазрати Али (розийаллоҳу анху) бир қозидан “Насхдан мансухни ажрата оласизми?” деб сўрадилар. У: “Йўқ”, деди. Ҳазрати Али (розийаллоҳу анху) унга: “Ўзингиз ҳам ҳалок бўлибсиз, одамларни ҳам ҳалок қилибсиз”, дедилар.

“Насх” сўзи луғатда “кўчирмоқ”, “йўқотмоқ”, “кетказмоқ” маъноларини англатади. Истилоҳда эса бир шаръий далил ҳукмини ўзгартириб, иккинчи шаръий далилнинг келиши “насх” дейилади. Бу ўринда шаръий далил дейилганида ояти карима ва суннати набавия тушунилади.

Ҳукми ўзгарган шаръий далил “мансух”, унинг ҳукмини ўзгартириб келган шаръий далил “носих” дейилади.

Насх тўрт хилдир: оятнинг оят билан, суннатнинг суннат билан, суннатнинг оят билан ва оятнинг суннат билан насх бўлиши. Оят ва суннатдан бошқа шаръий далил (ижмоъ ва қиёс) бирор шаръий ҳукми насх қилолмайди. Насх фақат Расулulloҳ (солаллоҳу алайҳи ва саллам) ҳаётлари даврида содир бўлган.

Ҳукми насх бўлган ояти карималар Мусхафда ва мансух ҳадиси шарифлар эса ҳадис китобларида собит қолишининг (ўчирилмаганининг ё олиб ташланмаганининг) ҳикмати бундай: Қуръони карим ҳукмларни ўрганиш ва амал қилиш учун тиловат қилиниши билан бирга ибодат учун ҳам тиловат қилинади. Шунинг учун ҳукми насх бўлган оятлар Қуръони каримда собитдир. Баъзи оғир ҳукмлар насх қили-

ниб, энгил ҳукмларга ўзгартирилган. Бу неъматни ёдда тутиш учун ҳам насх бўлган ояти карималар тиловат қилинади ва насх бўлган ҳадиси шарифлар ҳам ўқилади.

Насх этиш ҳикматларига келсак, улар қуйидагилар:

— бандалар манфаатини кўзлаш;

— инсонлар аҳволининг юксалишига мувофиқ ҳолда шариятни камолга етказиш;

— бандаларнинг ҳукмларга итоат этишларини имтиҳон қилиш;

— бандаларга энгиллик ва эзгулик иродаси.

Носих ва мансухни билиш амалларни тўғри ва динимиз талабига мувофиқ адо этиш гаровидир. Бунга барча муваффақ бўлиши қийин. Шунинг учун мужтаҳидлар баён қилган ва кўрсатган йўлда юриш муҳимдир. Акс ҳолда, ўзи адашиши ва ўзгаларни ҳам адаштириши мумкин.

Улумул Қуръон ва Усулул фиқҳ
китоблари асосида
Абдувоҳид ЎРОЗОВ
тайёрлади

Поклик дарёсида ўлгунча суз

Эркин САМАНДАР

Тонг орзуи

Таржиббанд

I

Субҳидам қумрилар айларди хиром,
Хушқилиғу хурраму ҳам хуш киром.

Сайрар эрди боғда булбул хушовоз,
Чаҳ-чаҳи айларди жонзотларни ром.

Мисли ушбу беғараз қушлар каби
Аҳил-иттифоқ эрди хосу авом.

Бандаларни сийлабон Парвардигор
Барчага рўшнолик этганди инъом.

Ёд этиб эл Парвардигорни тонг-саҳар
Саждагоҳларга оқар эрди тамом.

Мен-да эргашдим уларга худди бир
Жилгадек дарёга эшу бардавом.

Бир вужудга айланиб олам билан
Тозариб боргувчи одамга салом.

Тоza руҳу тоза тонгдан ранг олиб,
Тозариб боргай менинг илгимда жом.

Оч бетингни, оқ қоғоз, булдурки ком,
Худ қаламдан тозариб тушгай калом.

II

Излар эрдим тоғу тошлардан рамз,
Бир ҳикоят бошлади аҳли тамиз.

Бир замонлар эл гуноҳи кўп эди,
Юрт разолат лойига тутганди юз.

Авлиёи пурвиқор Султон Увайс
Чиқди тоққа, чўкди чўнг харсангга тиз.

Кўкка юз тутди ва айтди: ё Худо,
Дафтаридан барчанинг журмини* чиз.

Бир нидо бўлди фалаклардин саҳар:
Бир қисм банда гуноҳин ўтдимиз...

Кўп гуноҳин ўтмоғини сўрди пир,
Ботди тошга тиззаси, тош куйди жиз.

* журм — гуноҳ

—Кеч, — деди Султон Увайс, —эй Биру Бор, —
Кеч гуноҳин барчанинг, бўлсин азиз.

Бўлмади кўкдан ишорат бунга ҳеч,
Ярми банда журми бўйнида ҳануз.

Қилма ор, доим ўзингга боқ, кўнгил,
Поклик дарёсида ўлгунча суз.

Оч бетингни, оқ қоғоз, булдурки ком,
Худ қаламдан тозариб тушгай калом.

III

Барчамиз гар битта юрт-бўстондамиз,
Лек соққалардек ҳар ён-ҳар ёндамиз.

Ризқ кетидан қувлаган қушлар каби
Гоҳ сомон устида, гоҳи дондамиз.

Гоҳ уятдан ерга киргудек эсак,
Гоҳи бахтдан талпиниб осмондамиз.

Гоҳи ризқ устида бизлар жиққамушт,
Ҳозир у нозир бўлиб хирмондамиз.

Гоҳ унутгаймиз савоб не, не гуноҳ,
Ош иси чиққан томон — томондамиз

Ким сўраб олгай гуноҳимизни, оҳ,
Қани ул Султон Увайс, ҳайрондамиз?

Гар кураш майдони эрса бул ҳаёт,
Ким эрур четда ва ким майдондамиз.

Айрича нур сочди наздимда бу тонг,
Худди барча нури бир ошёндамиз.

Ердаю осмонда йўқ гўё губор,
Кўрганим гар бўлса туш — армондамиз.

Оч бетингни, оқ қоғоз, булдурки ком,
Худ қаламдан тозариб тушгай калом!

Мирзо ҚАЙНАРОВ

* * *

Яшар ҳикмат ила ориф
ҳаётин жовидон айлаб,
Қоронғу кулбани ҳам кенг,
мунаввар ошиён айлаб.

Агар ўлсам, мени асло
қаро туфроқдин ахтарманг,
Яшармен аҳли ориф
кўнглини мангу макон айлаб.*

Кўнгул мулкини алмашмас
жаҳоннинг ганжиги олим,
Ҳавас майлида ўтказмас
баҳор умрин хазон айлаб.

Муҳаммадни танлади
сарвари олам этиб Аллоҳ,
Адолатдин, садоқатдин,
саодатдин нишон айлаб.

Жаҳон аҳли тавоф айлар
муқаддас Каъбатуллоҳни,
Нечун Машрабга кўрсатмиш
ани “эски дўкон” айлаб.

Илоҳо, зикр этай исминг
рўзи Маҳшар қадар такрор,
Тилармен: жоним олма
ақлу ҳушсиз, безабон айлаб.

Кўзинг очгил, эй одам,
этмасин қул нафси аммора,
Кетарсан сўнг қиёматга
қадар оху фиғон айлаб.

Яхши иш беажр қолмас,
гуноҳларга жазо ҳақдир,
Сен, эй Мирзо, дамодам тур
ўзингни имтиҳон айлаб.

Сардоба тумани

* Жалолиддин Румий сатри

Акбар ЭШМУҲАММАД

Аллоҳ зикрида

Аллоҳ бор десаг-у, зикрин қилмасак,
Неъматин есаг-у, шукрин қилмасак.
Охират сафарин фикрин қилмасак,
Бу фоний дунёда адашмоқ тайин.

Ҳар бир ишда бордир мезон-миёнат,
Жисм уйида бу жон ожиз-омонат,
Инсонга чегара инсоф-диёнат,
Диёнатта асло қилма хиёнат.

Умр ғаниматдир, унутма, дўстим,
Кимга қисқа, кимга узоғи бордир.

Ким қандай сарфлайди — берди ихтиёр,
Аллоҳнинг жаннати, дўзахи бордир.

Ошкора-яширин барча ишларнинг
Тангри даргоҳида ҳисоби бордир.
Ким Аллоҳ зикрини унутса агар,
Шайтони лаъиннинг тузоғи бордир.

Эй рафиқ, бир лаҳза ўйла, фикр қил,
Бу олам имтиҳон дунёсидир, бил.
Ҳуда-беҳудага айланмасин тил,
Аллоҳнинг зикрида бўлсин муттасил.

Нуробод тумани

Навоий ғазалига муҳаммас

Таманно ул қаламдинким, ёзиб саҳвимни панд этмас,
Аритгай манглайим шўрин, агарчи болу қанд этмас,
Ҳаводин кўрқаменки зинҳор майли сарбаланд этмас,
Мени мен истаган ўз суҳбатига аржуманд этмас,
Мени истар кишининг суҳбатин кўнглим писанд этмас.

Тутиб тавба асосин, сўнг етишсайдим мамотимга,
Лаъиндин сақлагил, ё Раб, етмасин офат саботимга,
Йўқ эрса, шармисорликдин чидарманму уётимга,
Нетай хуру пари базминки, қатлим ё ҳаётимга,
Аён ул захри чашм айлаб, ниҳон бу нўшханд этмас.

Халос этсам ўзимни танг қолар ҳар турли ҳолатдин,
Чу шояд Ҳақ насиб айлаб сурур топсам ибодатдин,
Кечолсам нафси аммора буюрган турфа роҳатдин,
Керакмас ой ила кун шакликим ҳусну малоҳатдин,
Ичим ул чок-чок этмас, таним бул банд-банд этмас.

Қани бир хил садо берса, қўлу кўнгилда торимким,
Қани то Аршгача етса бу тунги оху зоримким,
Висоли рўзи ўлса, жафожў, пуришва ёримким,
Керак ўз чобуки қотилваши Мажнун шиоримким,
Бузуғ кўнглимдан ўзга ерда жавлони саманд этмас.

Кўнгил уз даҳри фолидин, фирибин емаким охир,
Кўнгил уз ранги олидин, фирибин емаким охир,
Кўнгил уз барча молидин, фирибин емаким охир,
Кўнгил уз чархи золидин, фирибин емаким охир,
Ажал сарриштасидин ўзга бўйунга каманд етмас.

Топинғаймен фақат Унга, ҳамон жонон ёшурғай юз,
Нетай Мажнуни шайдодек халойиқга бўлубман сўз,
Насиб эт зикру ёдинг-ла яшай мен ҳар нафас, ҳар рўз,
Ул ой ўтлуғ юзин очса, Навоий, тегмасин деб кўз,
Муҳаббат тухмидин ўзга ул ўт узра сипанд этмас.

Муҳаммад Маъруф НИШОНОВ,
Тошкент Ислон университети талабаси

АТОҚЛИ ОЛИМ, ЙИРИК АРБОБ

Абдувоҳид қори Абдурауф қори ўғли 1858 йили Тошкентда, машҳур олим оиласида таваллуд топди. Аввал оиласида, сўнг шаҳардаги мактаблардан бирида таълим олди. Кейинчалик Тошкент ва Бухоро мадрасаларида таҳсил кўриб, араб ва форс тилларини, исломий билимларни пухта эгаллади. Шунингдек, 1905 йилги рус инқилоби таъсирида замонавий билимларни, рус тилини ҳам ўргана бошлади. Шунинг учун ҳам уни 1906 йилда Туркистондан Россия давлат думасига аъзо қилиб сайлашди ва ўша йили Петербургда ўтказилган Бутунроссия мусулмонларининг қурултойида қатнашди. У ерга келган Волгабўйи, Қирим, Кавказ мусулмонларининг вакиллари билан учрашиб, мулоқотда бўлган эди. Тошкентга қайтгач, 1908 йилда Николай ҳукуматининг Туркистондаги сиёсатидан норозилиги учун сургунга ҳукм қилинади. Тула шаҳрида сургунда бўлиб, у ердаги халқларнинг урф-одатлари, турмуш шароитлари билан танишади. Ислом дини билан ниҳоятда қизиққан машҳур рус адиби Лев Толстой билан ҳам учрашиб, у билан фикр алмаша бошлайди.

Абдувоҳид қори 1912 йилда сургундан қайтади. Туркистондаги муваққат ҳукумат ва болшевиклар ҳокимиятининг дастлабки даврларида (1917-1918 йилларда) диний-сиёсий ишларга аралашиб, Туркистонда янги тузилган “Шўрои исломия”, “Шўрои уламо” жамиятларига раҳбарлик қилади, Туркистон истиқлоли учун курашда дин олимларини оқилона иш кўришга даъват этади. 1917 йилги октябр тўнтаришидан кейин Туркистонда тузилган Туркистон Автоном Совет жумҳурияси ҳукумат ишларига жалб этилади. У 1918-

1920 йилларда республикадаги диний бошқарма раиси сифатида фаолият олиб боради.

Шариат қонунларини яхши билган Абдувоҳид қори 1921-1922 йилларда Туркистон Республикаси Олий суди коллегия аъзоси бўлиб ҳам ишлади. Шундан кейин 1927 йилгача шаҳардаги “Маҳкамайи шаръия” идорасида ва турли масжидларда имомхатиб вазифасида ишлади. 1933 йилда у яна сиёсий шубҳа остида Қозоғистонда қамоққа олинди. Беш ярим ой тергов қийноқлари, қамоқ азобларидан қутулиб, она шаҳри Тошкентга қайтди. Бу вақтда энди у етмишга етиб, куч-қувватдан қолган эди.

Шунинг учун энди у давлат идораларидаги ишлардан узилиб, ўзининг Ширинқудуқ маҳалласидаги масжидда имомхатиб бўлиб ишлаб юрди.

Аммо унинг бу фақирона ҳаёти ҳам кимларгадир ёқмай қолади. 1937 йили августи бошларида саксонга яқинлашиб, мункайиб қолган қария тўсатдан яна қамоққа олиниб, уйда тинтув ўтказилади. 1937 йил 9 августда ўша йиллари Ўзбекистон ички ишлар халқ комиссари бўлиб ишлаган Леоновнинг имзоси билан ҳибсга олиш ҳақидаги қарор чиқарилади. Мазкур қарорда бу ҳақда бундай ёзилади: “1937 йил 6 август куни Тошкент шаҳрида, ЎзССР ички ишлар Халқ комиссарлиги давлат хавфсизлиги 4-бўлими оператив вакили, давлат хавфсизлиги хизмати лейтенанти Мусин Мулла Абдувоҳид қори Абдурауфқориевга оид материаллар билан танишганида аниқладикки, Абдурауфқориев Абдувоҳид қори Тошкентда туғилган ва шу ерда яшайди. Ижтимоий келиб чиқиши жиҳатидан Тошкентнинг машҳур руҳонийи, у

шаҳардаги “Ширинқудук” маҳалласидаги масжиднинг хатиб имомидир. “Шўро исломия” ва “Маҳкамаи шаръия” каби инқилобга қарши ташкилотларнинг фаол аъзоси бўлганликда айбланади...

1927 йилда Абдувоҳид қори Абдурауфқориев Ҳиндистонда Англия ҳукумати ташаббуси билан ўтказилган бутундунё мусулмонлари конгрессида Туркистон мусулмонлари номидан вакил сифатида қатнашган. Конгрессдан қайтгач, атрофига инқилобга қарши реакцион руҳонийларни тўплаган ва турли диний йўллар билан ҳукуматнинг колхозлаштириш сиёсатига қарши тарғибот ва ташвиқот ишлари олиб бора бошлаган” (Архив КГБ при СМ УзССР, П-24082, дело в 6 томах, том 4, стр 3). Шу қарордан сўнг эртасигаёқ Ўзбекистон Ички ишлар халқ комиссарлиги давлат хавфсизлик хизмати ходими Ялишев унинг уйида тинтув ўтказди, ўзини эса Тошкент қамоқхонасига олиб кетади. Орадан уч кун ўтгач (1937 йил 13 августда) Тошкент қамоқхонасида унинг қамоқ анкети тўлдирилиб, таржимаи ҳоли ва ижтимоий аҳволи, оила аъзолари ҳақида маълумотлар тўпланади. Тергов ишлари бошлаб юборилади. Дастлабки терговда 4-бўлимнинг оператив вакили, кичик лейтенант Мусинга ўзига қўйилаётган туҳматкорона айбларнинг асоссизлигини рад этувчи жавоблар бера бошлайди.

Терговда оғир жисмоний ва руҳий тазйиққийноқлар остида уни “айб”ларини бўйнига олишга мажбур қилишади. Бунинг устига 1930 йилда қамалган ўғли шоир Боис Қориев (Олтой) ва 1937 йили қамалган яна бир ўғли Ўзбекистон санъат ишлари бошқармаси бошлиғининг ўринбосари Босит Қориев ва бошқаларнинг ғам-ташвишлари кекса отанинг қамоқдаги аҳволини янада оғирлаштиради. Бунинг оқибатида у 1938 йил бошларида Тошкент қамоқхонасида вафот этди.

Абдувоҳид Абдурауф қори ўғли туҳматлардан ўлиб ҳам қутулмади. Унинг вафотидан кейин ҳам советларга қарши аксилинқилобий миллатчилик ташкилотига аъзо бўлганини исботлаш учун қўшимча гувоҳларни чақириб, тергов қилиш давом этади. 1938 йил 31 мартда, Абдувоҳид қорининг қамоқдаги вафотидан икки ойча вақт ўтганидан сўнг “Дархон” маҳалла масжиди имоми Мулло Берди Алиевни терговчилар ча-

қириб, Абдувоҳид қорининг айблари ҳақида кўргазма беришни талаб қила бошлашади. Аммо Мулло Берди Алиев терговчиларнинг саволларига рад жавоби беради.

Бугина эмас, ўша даврда Абдувоҳид қори билан ишлаган, ҳаммаслақ бўлган ёки у билан алоқа қилган бошқа кўплаб уламолар ҳам “советларга қарши аллақандай миллатчилик ташкилотининг аъзолари” деган туҳмат билан қамалади, сургун ва қатагон қилинади.

Сталин вафотидан кейин бир неча йил ўтгач, 1957 йил 30 мартда Ўзбекистон ССР Прокуратурасининг тергов ишлари бўйича назорат бўлими 1937-1938 йилларда Абдурауфқориев Абдувоҳид қори ва у билан бир даврда сиёсий қатлиомга учраган бегуноҳ дин арбобларининг ишларини қайта кўриб чиқди. Ва уларнинг барчасини бегуноҳ бўлгани учун тамомила оқлаш ҳақида ажрим чиқарди.

Охири ҳақиқат қарор топди. Абдурауфқориев Абдувоҳид қори ва унинг маслақдошлари бўлган таниқли дин арбобларининг 30-йилларда совет тузуми томонидан бегуноҳ қатлиомга учрагани расман ажрим қилинди. Шу билан бирга, Абдувоҳид қорининг икки ўғли — шоир Олтой (Боис Қориев) ва санъатимиз арбобларидан бири Босит Қориев ҳам оқланди. Лекин уларнинг қамоқ ва сургундаги азоб-уқубатлари, уларнинг кейинги авлодлари тақдирига оғир таъсирлари-чи? Абдувоҳид қори Тошкент қамоқхонасида тергов қийноқларида ўлди. Шоир Олтой 30-йилларда қамалиб, қарийб йигирма беш йилдан сўнг оғир хасталик билан қайтди ҳамда бир неча йил тил ва адабиёт институтида ишлаб, вафот этди. Босит Қориев 1937 йилда қамалиб, 1938 йил 5 октябрда Абдулла Қодирий, Чўлпон, Фитрат ва бошқалар билан Тошкентда отиб ташланди. Абдувоҳид қорининг келини, ўзбек халқининг севимли артисти Маъсума Қориева эрининг ҳижрон доғи ва икки ўғлининг иккинчи жаҳон урушида ҳалок бўлганини эшитгач, оғир хасталикка учраб вафот этди. Ўша йилларда бегуноҳ қатагонга учраган Абдувоҳид қори каби уламоларнинг советларнинг адолатсиз сиёсати остида чеккан азиятлари, фожиали қисматлари ёшларимизни мустақиллик қадрига етишга ўргатади.

Шерали ТУРДИЕВ,
филология фанлари номзоди

ДИЛИМГА НУР ИНГАНДАЙ БЎЛДИ

Янги кўприк

Йигирма беш мингдан зиёд аҳолиси бўлган Короскон қишлоғининг қоқ ўртасидан Чортоқсой оқиб ўтади. Шу сойга анча йиллар аввал қурилган кўприк камондек эгилиб, яроқсиз ҳолга келиб қолган, йўловчилар юрак ҳовучлаб ўтишар эди.

Туман ҳокимиятининг ташаббуси билан ушбу кўприк етти ойда қайта қурилди. Кўприк қурилишига тумандаги машинасозлик ҳиссадорлик жамияти, қурилиш монтаж бошқармаси, “Тола” ҳиссадорлик жамияти, “Ўзбекистон мустақиллигининг беш йиллиги” ширкат хўжалиги аъзолари, бир қанча олиҳиммат тумандошлар куч ва маблағлари ила беминнат ёрдам беришди.

Иншааллоҳ, улар узоқ йиллар кўприқдан ўтувчи катта-кичикнинг хайрли дуоларига ноил бўлиб юришади.

Ҳошимхон ТЎРАБОЕВ,

Чортоқ тумани “Султон Саид” жомеъ масжиди мутавааллийи

Муҳаммаджон

Жума намозига келганимда жанозадан хабар топдим. Мар-ҳум ким бўлди экан, деб секин суриштирсам, “Муҳаммаджон” дейишди.

“Қайси Муҳаммаджон?” деб аниқлик киритишга ҳаракат қилишим билан, кимдир ўзи билмаган ҳолда “Ҳалиги девона-чи...” деди.

“Э, ўзимизнинг Муҳаммаджон аками?” дея ўйларканман, ичимда нимадир узилгандай бўлди. Бутун вужудим бир беғубор қалб соҳибидан ажралгани туфайли изтироб чекарди.

Хартугул ундан қолган ёруғ хотиралар қалбимга таскин берарди. Ҳа, у ким учундир “девона” эди. Аммо “Хўжа

Зайниддин” масжиди намозхонлари ва шу атрофдаги хонадон аҳллари учун қалби пок, беғубор ва беозор, катта-кичикка севимли Муҳаммаджон эди.

У зоҳиран содда, билмаган одамга ҳаракатлари ғайритабиий бўлиб кўринсада, аммо қиладиган ишларида доимо бир ҳикмат бўлар эди.

Муҳаммаджон оқибат юртидан эди. Умрини ҳовлиларда ўтин ёриш, масжид таҳоратхонасини иситиш ва сув билан таъминлаш каби юмушларда ўтказди. Унга бу ишларни ҳеч ким юкламаган бўлсада, виждонан бажарарди. Маҳалладаги маросим ва маракалар усиз ўтмас, ҳурматли меҳмонларнинг унга бўлган самимий мулозаматидан айрим кибрли кимсалар ҳайрон қолар эди.

Муҳаммаджон бирон марта кўлини чўзиб бир бурда нон ёки бир сўм пул тиланмаган. Аммо доимо ризқи бутун бўларди.

Унинг кимлигини янада ёрқин кўрсатган бир воқеа эсимга тушди. Бир укаҳонимиз қайсидир маърақадан қайтаётганида танишлари уни машинада манзилига етказиб қўяди. Шунда у йўл ҳаражатига кетадиган минг сўмни тежаб қол-

ганини ўзича ўйлаб, масжид ёнидан ўтиб кетаётиб, Муҳаммаджон акага дуч келади ва у кишига бир нарса бериш учун чўнтак қовлайди. Қўлига эса минг сўм илиниб чиқади. “Пулни бари-бир тежолма-

дим, мана бу кишининг ҳаққи экан-да”, деб оғриниб пулни беради. Муҳаммаджон ака унинг кўзидан ҳаммасини бир зумда уқиб олади. Яхшиликка яхшилик билан жавоб қайтариш керак, биродар, хасислик билан эмас, саховат билан дунёмиз обод дегандек, пулни масжиднинг хайр-аҳсон қутисига ташлаб юборади.

...Пайшанба ёғишни бошлаган ёмғирнинг жума куни тўхташи, жанозада намозхонларнинг тумонат бўлиши ҳамда марҳумнинг хонадонига таъзия билдирувчиларнинг кети узилмаётгани ҳам Муҳаммаджон аканинг кимлигини айтаётгандай эди.

Эй Раҳмону Раҳим Зот! Муҳаммаджон ака-мизни ғариқи раҳмат ва шоҳистаи жаннат айлашингни Сендан илтижо қилиб сўрайман.

**Абдулвосеъ
КАРИМОВ,**

*Бухородаги Мир Араб
мадрасаси ўқитувчиси*

АБУЛҚОСИМ МАДРАСАСИ

Тошкентнинг Бешоғоч даҳаси меъморий ёдгорликларидан энг каттаси ҳисобланган Абулқосим мадрасасини 1850 йили Абулқосим эшон қурдирган.

Мадраса ҳовлисида усти гумбаз қилиб беркитилган ёпиқ сув ҳавзаси — сардоба бўлган. Дарвозадан кираверишда — чапда дарсхона, ўнгда масжид, ҳовли тўрида эса Абулқосимнинг отаси қурдирган “Хонақоҳи Мўйи Муборак” жойлашган. Шунинг учун мадраса дастлаб “Мўйи Муборак”, кейинчалик “Қорихон Эшон”, “Маъдихон қози” ва шу обида олдидан ўтган кўча номи билан “Янги маҳалла” деб ҳам аталган. Мадрасада мударрис, мутавалли, муаззин, фаррош ва қоровуллар учун махсус хужралар бўлган.

Мадраса фақат меъморий ёдгорлик бўлмасдан, тарихий ва маданий жиҳатдан ҳам аҳамиятлидир. Бу ерда 1914-1917 йиллари ўзбек романчилик мактабининг асосчиси Абдулла Қодирий, биринчи ўзбек дорулфунунининг асосчиси Мунаввар қори Абдурашидхонов, драматург Фулом Зафарий ва олим Абдурауф Фитратлар маълум вақт таҳсил олишган.

Мамлакатда кечган сиёсий жараёнлар тўғрисида 1919 йили

барча диний ташкилотлар қатори мадраса ҳам ёпиб қўйилди. Ўн йил бўш ётган бинога 1929 йилда Россияда кечган очарчилик тўғрисида Самарадан етмишта оила кўчириб келинади.

1974 йили охириги оила янги қурилатган бинога кўчирилиб, бинога Тошкент қўғирчоқ фабрикасининг филиали жойлаштирилди. Натижада бино гоҳ оилаларга, гоҳ фабрика цехларига мослаштирилиб, ўз қиёфасини тамоман йўқотди. Шунингдек, 1946 йилги кучли Чотқол zilzilаси натижасида бино ярим вайрона ҳолга келиб қолган эди.

1981 йили бошланган таъмирлаш ишлари етти йил давом этди.

Мадраса етмиш йил давомида илм ўчоғи бўлиб хизмат қилди. Мана, қарийб йигирма йилдирки, у миллий қадриятларимизни тиклаш йўлида хизмат қилиб келмоқда. Абулқосим мадрасасида ҳозирда Халқаро “Олтин мерос” хайрия жамғармасининг Тошкент шаҳар бўлими жойлашган.

Қадимий илм ва маърифат маскани халқимизнинг амалий санъатини тиклаш ва ривожлантириш йўлида ўзига хос мактаб вазифасини ўтаётир.

Ашуралӣ ЖўРАЕВ

СОВЕТ МАКТАБИДА СОВЕТЧА САБОҚ

Воқеий ҳикоя

Бобом Мулла Жўра хотирасига

Ўшанда учинчи синфда ўқирдим. Мактабимиз “Лагер” деб аталадиган каттакон боғнинг чеккасида жойлашган эди. Боғда асосан ўрик, олма дарахлари бўлиб, ҳар йили шиғил мева соларди. Боғ чеккасида катта ҳовуз бор эди. Ҳовуз атрофи узун-узун акас дарахлари билан ўралган, оппоқ акас гуллари сувда сузиб юрарди. Айтишларича, мактаб биноси олис Сибир ва Кавказ томонлардан сургун қилинганлар учун махсус қурилган экан. Бу жой уруш йилларигача жазо лагери бўлганини биз болалар кейинчалик катталардан эшитганмиз. Уларнинг дард ва изтироб билан ҳикоя қилишларича, сургун қилинганларнинг кўпи иссиққа чидаёлмай, баъзилари очлик туфайли оламдан ўтиб кетган экан.

Олтмишинчи йилларга келиб мазкур бинода тўрт йиллик мактаб очилган. Мактаб бор-йўғи кичкина йўлак ва иккита синфхонадан иборат эди. Чап томондаги ҳайҳотдай хонанинг шифти баланд, ваҳимали эди. Деразаларнинг ярмигача гишт терилгани

учун кўпинча кундузлари ҳам чироқ ёқиб дарс ўтиларди. Бир хонада учта синф болалари ўтириб, уч фандан дарс тинглардик. Ҳаммамизга барча фандан битта аёл дарс берарди. Унинг исми эсимда қолмаган. Кўзлари кўкимтир, жуссаси озгин ва жингалак сочларини зарҳал бўёқларга бўяб, ажинага ўхшаб юрарди. Сочи сариқ бўлиб сариқ эмас, кулранг бўлиб кулранг ҳам эмас, беўшов бир ранг эди. Хонанинг ўнг томонида ўтирган 1-синфларга “Алифбе”дан, ўрта қаторда ўтирган 3-синфга “Ўқиш китоби”дан ва чап томонда ўтирган 4-синфга “Арифметика”дан вазифа бериб, ўзи қанд-курс билан ҳўриллатиб чой ичарди. Тушунмаганини сўраган ёки бехосдан гапирган боланинг юрагини ёриб, бақириб берарди. Бақиргани етмаганидай олдида турган оққандни башарасига отарди. Жаҳли тез, қўли қаттиқ, меҳри тош эди. Қўли теккан жойнинг оғриғи икки-уч кунгача кетмас, ўрни ҳафталаб кўкариб юрар эди. Агар қулоққа ёпишса, тамом — ўт чақнарди, ўт! Ундан ўлардай қўрққанамиз учун бошимизни эгиб, жимгина ўтириб, дарс қилардик. Қаҳри қаттиқ аёл эди у.

Бу хотин ашаддий коммунист, эри эса хўжалиқда партком котиби эди.

Бир куни дарс пайтида у “Ўқиш китоби”нинг орасидан арабча ҳарфлар ёзилган бир варақ қоғозни кўриб, шартта тортиб олди. Олдию захрини соча бошлади. Унинг мушукниқидай сарғиш-кўкимтир кўзлари га-

заблангани боис косасидан чиқиб кетай дер эди.

— Ким ёзган бунини?! — деб ўшқирди худди ўта махфий ҳужжатни кўлга киритган терговчидай.

— Мен, — дедим астагина унинг вазоҳатидан қўрқиб.

— Сен ярамас ҳали арабча ёзувни биласанми? Бунини сенга анави мулла, диндор буванг ўргатган! — дея баттар пишқириб кетди. Сўнг мени жаҳл билан судраб, ёзув тахтаси ёнига олиб чиқди. Кутилмаганда тиззамни партанинг қиррасига уриб олдим. Танамдан гўё ўт чиқиб кетди.

— Ўзим ҳам ўйлаган эдим, арабча ёзувни сенга бобонг мулла Жўра ўргатган бўлса керак, деб. Мулланинг боласи мулла бўларкан-да! Одамларни “Худо бор” деб алдагани етмаганидек, энди совет ёшларини ҳам буз-яптими, ярамас мулла! Сен муллавачча фақат мактабимизга эмас, мендай илғор ва ҳалол коммунист шаънига иснод келтирдиг. Шошмай тур, муллача, сени ҳам, партиямиз душмани бўлган бобонгни ҳам панжарага тикаман. Тавбанга таянтираман сен аблаҳларни! — деб кутилмаганда жон-жаҳди билан мени дўппослай кетди. Юзкўзларим аралаш мушт тушира бошлади.

Бир маҳал ўнг қулоғимдан маҳкам ушлаб чунонам тортдики, қулоғимдан қон отилди. Ҳаммаёғим қип-қизил қонга бўялди...

Болалар қўрқувдан тошдай қотиб, киприк қоқишга ҳам юраклари бетламай, анграйиб туришарди... Уйга қандай қилиб, қай аҳволда етиб келганини билмайман...

Ўша кеча роса иситмалаб чиқдим. Тушларимда нуқул бир варақ қоғозга ёзилган арабча ҳарфларни, сўзларни кўраман, холос. Сўнг ғазаб отига минган хотиннинг вазоҳатли қиёфаси пайдо бўлади...

Икки кун шу аҳволда алаҳсиз ётдим. Уч-тўрт синфдошим

яширинча келиб, кўриб кетишди. Улар аҳволимни кўриб: “Энди арабча ёзма, арабча ўқима, бўлмаса ўқитувчимиз яна уради”, деб ўзларича мени огоҳлантиришди.

“Кўрққан олдин мушт кўтаради” деганларидек, учинчи куни ўқитувчининг аризасига асосан уйимизга озгин, тез-тез гапирадиган қишлоқ шўроси раиси, баланд бўйли милиса ва хўжалик партия ташкилоти вакили келди. Улар дастлаб бечора бобомни, сўнг мени обдан сўроқ қилишди. Мен бўлган воқеани гоҳ тутулиб, гоҳ кўрқиб гапириб бердим. Бобомдан тилхат ёздириб олишди. Сўнгра улар мени етаклаб мактабга боришди. Кўз кўриб, қулоқ эшитмаган антиқа томоша рўй берди. Уч синф болани менга қарши тайёрлаб қўйган экан. Милиса мени ёзув тахатаси ёнига чиқарди, сўнг синфдагиларга юзланиб сўради:

— Қани, айтинглари-чи, манами болани ўқитувчи урдими?

Болалар бир овоздан “йўқ” дейишди. Сўнгра улар қутилмаганда бор овозлари билан жўр бўлиб: “Тухматчи, тухматчи” деб қичқира бошлашди. Мен бу даҳшатли ҳолатга чидаёлмай йиғлаб юбордим, ўзимни эшикка урган эдим, милиса ушлаб қолди. Болалар тинимсиз бақирар, мен эса йиғлар эдим...

Раҳматли бобожоним менга арабчани ўргатаман деб анча вақтгача тергов бериб юрди. Партия аъзоси бўлмаса ҳам, хўжалик партия мажлисида муҳокама қилиниб, қаттиқ хайфсан олди.

Ўқитувчи “қахрамон”лигидан хурсанд бўлиб, гўдаийи юрди.

Бобом: “Худога солдим, жазосини Худо берсин!” дедилар.

Мен эса бобомнинг олдида “айб” иш қилгандай ҳижолат эдим.

Орадан ҳеч қанча вақт ўтмай, биз оила-аъзоларимиз билан Зарафшон соҳилига — ота-онам туғилган Жалойир қишлоғига кўчиб кетдик...

Ҳорун Яҳё

ИНСОНЛАРГА ЁРДАМЧИ

Отлар энг содиқ дўстларимиздандир. От эгасини ҳеч қачон ташлаб кетмайди. Бу жониворлар кўп асрлар давомида инсоннинг ёрдамчиси бўлиб келган. Отларнинг йиғирма бешдан ортиқ тури борлигини кўплар билмаса керак.

Биласизми, азиз болакайлар, отнинг ёшини унинг тишларига қараб аниқлаш мумкин. Тўғрироғи, тишларининг қанчалик ейилганига қараб. От тишлари ўт-ўлан билан бирга тушадиган кум таъсирида едирилади.

Ҳамма нарсани кўриб тургувчи Аллоҳ таоло отларнинг тишларини узун қилиб яратиб, уларга ғамхўрлик кўрсатган: тиш иддизи жағ суягида жуда чуқур (одамникидан ҳам чуқурроқ) ўрнашган. Сийқалангани сари тиш секин-аста жағдан туртиб чиқа бошлайди, гўё янгидан ўсгандай. Тиш 2,5–5 сантиметргача ўсиб, кўтарилиши мумкин, аммо дағал ем-хашакни янчиш хусусиятини йўқотмайди. Тишлар қанчалик ўсганига қараб, от ёшини осон аниқлаш мумкин. Аллоҳ таоло отларга бундай имкониятни ҳаётиятда улар қисқа вақт ичида барча тишларини йўқотиб, очликдан нобуд бўларди.

Оламлар Яратувчиси отлар юнгига ҳам махсус хислат ато этган. От юнги иссиқликни сақлаб тура олади. Натижада жониворларнинг тана ҳарорати доимо 38 даражада сақланиб туради. Иссиқликни тутиб туриш учун отларнинг терисидagi толалар қишда ўсади, иссиқ ойларида эса, аксинча, тўкилади. Шу сабаб отнинг тана ҳарорати мўътадил бўлиб туради.

Отнинг яна бир гаройиб хислати бор: улар оёқларида тик туриб ухлайди. Биласизми, нега улар ухлаётганида йиқилиб кетмайди? Чунки улар оёқ бўғинларини «қулфлаб» қўяди. Аллоҳ берган шу хусусияти туфайли отлар тик турганча ухлайди, оғир юк ташияди.

Отларнинг оёқлари нафақат оғир юк ташиш, балки тез чопишга ҳам мосланган. Отларда ўмров суяги бўлмайди ва шунинг учун улар ирғиб узоққа сакрай олади. Бундан ташқари, отнинг суяк-пай тўқималари улар тез югурганида сарфланадиган куч-қувватни тежайдиган қилиб тузилган.

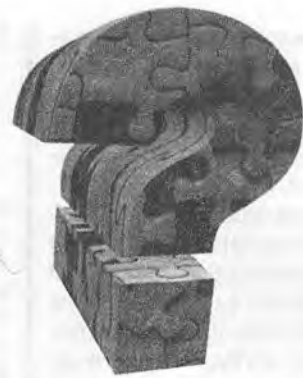
Отнинг суяк-пай тўқималари ишини автомашинанинг тезликларни ўзгартириш қутисига қийинлаш мумкин. От тобора катта тезлик билан чопгани сайин, унинг танасида тезлик янада юқори даражага кўтарилади. Ердан итарилиш учун куч сарфи камайганида эса, отнинг ҳаракатланувчанлиги кучаяди. Шу боис от мутлақо чарчоқ нелигини билмай елдек учиши ва катта масофаларни югуриб ўтиши мумкин.

Бир савол туғилади? Нега отлар оғир юк ташийдиган, тез чопа оладиган қилиб яратилган? Ахир бу хусусиятлар отнинг ўзи учун фойда бермайди-ку?

Жавоби жуда оддий. Отларнинг бу фазилатидан фақат бир мақсад кўзланган — инсонга фойда келтириш. Демак, отларни Аллоҳ инсонларга хизмат қилишлари учун яратган. Парвардигоримиз Қуръони карим оятларида одамлар учун фойдали жониворлар яралиши ҳақида бундай дейди: “У Зот яна сизлар минишингиз учун зийнат қилиб отлар, хачирлар ва эшакларни (яратди). Яна сизлар (ҳали) билмайдиган нарсаларни ҳам яратур” (Наҳл, 8).

БИР САВОЛ СЎРАСАМ...

Саволларга фатво ишлари бўйича махсус ҳайъат жавоб беради

Савол. *Мен масжидга кирганимда жамоат бомдод намозининг фарзини ўқиётган экан. Имомга иқтидо қилдим. Имом салом бергач, икки ракат суннатни ўқишга турдим. Шунда ёнимдаги намозхон ўқиманг, деди. Ўқимадим. Бомдоднинг суннат намози фарз намозидан олдин ўқилмаган бўлса, сўнг нега қазо қилинмайди?*

Жавоб. Бомдодда жамоат фарз намозини ўқиётганида келган намозхон қарайди: агар у суннат намозини ўқиб тугатиб, сўнг жамоат билан фарз намозининг иккинчи ракатини ўқишга улгуришига кўзи етса, суннат намозини ўқийди; агар улгуришга кўзи етмаса, суннат намозини ўқимай, жамоатга қўшилади. Зеро, фарз намозини жамоат билан ўқиш ёлғиз ўқиганидан йигирма етти даража ортиқдир. Икки ракат суннат намозининг савоби унинг бир даражасининг савобига ҳам етмайди.

Бомдод намозининг суннати фарз намозидан олдин ўқилмаган бўлса, сўнг ўқилмайди. Зеро, фақат узрли сабаблар билан вақтида ўқилмаган фарз ва вожиб

намозларнинггина қазоси ўқилади. Бомдод намозининг суннатини фарзидан сўнг ўқиш макруҳ бўлади. Макруҳ бўлганида суннат адо этилмайди.

Аммо ухлаб қолиб, бомдод намозини вақтида ўқиёлмаган киши шу куннинг завол вақтигача (куёш ботгунча) унинг суннатини ҳам фарзи билан бирга қазо қилиб ўқийди. Пайғамбаримиз (алайҳиссалом) шундай қилганлар. Агар бомдод намозининг қазосини заволдан сўнг ўқиса, фақат фарзининг қазосини ўқийди.

Ибодатлар шариат кўрсатмаларига мувофиқ бўлсагина мақбул бўлади (“*Раддул мухтор*”, “*Халаби кабир*”).

Савол. *Бомдод намозини ўқиш учун дўстим билан масжидга кирдик. Биз бомдоднинг суннат намозини ўқиб бўлиб оятлардан ёдлаганларимизни ичимизда ўқиб ўтирдик. Аммо ёнимизда бир киши бир неча жуфт ракат нафл намоз ўқиди (Буни ҳар икки ракатда салом берганидан билдим). Тонг отганидан сўнг, фақат бомдоднинг суннат намози ўқилади, нафл намоз ўқиш макруҳ, деб эшитган эдим. Шу ҳақда маълумот берсангиз.*

Жавоб. Ибн Аббос (розиаллоху анху) бундай деганлар: “Аллоҳ таоло рози бўлган ва рози этган кишилар, улар орасида Умар (розиаллоху анху) ҳам бор эдилар, менга бундай деб шоҳидлик беришган: «Расулulloҳ (соллаллоху алайҳи ва саллам) тонг отганидан сўнг куёш чиққунича ва аср намозидан сўнг куёш ботгунича (нафл) намозни ўқишдан қайтарганлар» (*Муттафақун алайҳ*).

Шу ҳадисга асосан тонг отганидан то куёш чиққунича бомдоднинг суннат намозидан бошқа ҳар қандай нафл намозини ўқиш, жумладан, таҳиййатул масжид намозини, Байтуллоҳни тавоф қилганидан сўнг ўқиш лозим бўлган икки ракат намозни, назр намозларини ўқиш макруҳдир. Ҳатто тонг отгач, бомдоднинг суннат намозини ўқишдан олдин нафл намоз ўқиган бўлса, суннат намозини ўқимайди. Ўқиган нафл намози суннат намози ўрнига ўтади. Зеро, суннат намозларни нафл деб ният қилиб ўқиш ҳам жоиздир (“*Мабсут*”, “*Раддул мухтор*”).

Махсус ҳайъат раҳбари
Шайх Абдулазиз МАНСУР

Усмонхон АЛИМОВ,

Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий

АБУ БАКР ҚАФФОЛ ШОШИЙ МАҚБАРАСИ

«Ҳазрати Имом» дея тилга тушган Абу Бакр Қаффол Шошийга ўлимидан сўнг ҳам элнинг ҳурмат-эҳтироми давомли бўлди. Тошкентнинг Себзор қисмидаги бу киши дафн этилган қабристон те-вараги «Ҳастимом даҳаси» номини олди.*

Баъзи маълумотларга кўра, Қаффол Шоший вафоти даврида ҳозирги мақбарага ўхшаш қурилмани қорахонийлар гиштдан тиклашган. Аммо у бузилиб кетган. Ҳозирги ёдгорликнинг пастки қисмлари X-XI асрларга, юқори қисми эса, XIV-XV асрларга оид бўлиб, меъморий ечимлари Самарқанд услубида.

Баъзи тарихий маълумотларга кўра, мақбара Соҳиб-

қирон Амир Темур фармони билан қурилган.

Мақбаранинг асосий кириш эшиги устидаги ёзувдан маълум бўлишича, 948 ҳижрий (мил. 1541 — 1542) йилда меъмор Ғулом Ҳусайн таъмирлаш ишларини бажарган.

Ёдгорлик худуди кичкина боғдан иборат бўлиб, бу ердаги тепаликда гумбазли мақбара қад кўтарган. Мақбара атрофига мевали дарахтлар, ток ва гуллар экилган. Кўчадан боғни темир панжара ажратиб туради. Мақбаранинг асосий кириш қисмига зинали қия йўл олиб чиқади. Қия йўлакка тўртбурчак (23,5x23,5x4 см) пишиқ гишт терилган. XIX-XX асрларда олиб борилган таъмирлаш ишларида оврупача нусхада-

ги пишиқ гиштлар ҳам ишлатилган.

Мақбаранинг тарҳи тўртбурчак кўринишда бўлиб, шимолдаги баланд пештоқли кириш қисмида, жануб ва шарқда ҳам эшиклар бор, ғарбий девори ташқарига бўртиб чиққан. Мақбара ичкараси тўртбурчак катта хонақоҳ ва бурчаклардаги тўртта ҳужрадан ташкил топган. Ҳужраларнинг иккитаси: жануби-шарқ ва жануби-ғарб тарафда жойлашганлари — саккиз бурчакли, шимолий-ғарб тарафда жойлашгани тўртбурчак шаклида. Бу ҳужранинг учинчи қати асосий пештоқ устидаги очиқ йўлакчага олиб чиқади.

Мақбарадаги энг катта сағана Абу Бакр Муҳаммад Қаффол Шоший қабридир. Бу ерда яна тўртта сағана бор. Кириш эшигининг икки тарафида ҳам иккита сағана жойлашган. Эшиклар икки тарақали бўлиб, ўймакор нақшлар билан безатилган ва тепа қисмида ёзувлари бор. Афсус-

*“Мовароуннаҳр” нашриётида Ўзбекистон мусулмонлари идораси раиси, муфтий Усмонхон Алимовнинг “Имом Абу Бакр Қаффол Шоший. Ҳазрати Имом мажмуаси” номли китоби нашрга тайёрланмоқда. Мазкур китобнинг айрим бобларини баъзи қисқартиришлар билан эътиборингизга ҳавола этаймиз.

ки, улар яхши сақланиб қолмаган. Ҳозир янги эшиклар ўрнатилган.

Мақбара ичидаги қабрлар

1. Буюк алломанинг фарзанди Абулҳасан ал-Қосим аш-Шоший ҳам олим бўлган, айниқса, фикҳнинг “Фуруъ ал-фикҳ” қисми ривожига катта ҳисса қўшган (*X аср охири*).

Айрим манбаларда дунёдаги улуғ имомлардан бири экани эътироф этилган. Жумладан, Аббодий уни «Табақот»ида зикр қилиб, бундай деган: «Унинг хизматлари буюкдир, бунга унинг фикҳга доир «ат-Такриб» китоби шоҳиддир».

2. Мавлоно Низомуддин Хомуш (раҳматуллоҳи алайҳ) ҳазрати Хожа Алоуддиннинг афзал ва акмал асҳобларидан бири (*XIV аср*).

3. Хожа Аҳрор Валийнинг рафиқалари (*XV асрнинг биринчи ярми*).

4. Хожа Аҳрор Валийнинг Муҳаммад Абдуллоҳ исмли ўғли. Унинг тўлиқ исми Шамсиддин Муҳаммад Абдуллоҳ бўлиб, у “Хожаи Калон” номи билан машҳур эди. У Шайх Абу Лайс Самарқандийнинг шогирди бўлган.

5. Хожа Муҳаммад Номий (раҳматуллоҳи алайҳ) Хожа Аҳрор Валийнинг ота тарафларидан катта боболари ҳазрати шайх, имом ва олими омил, раббоний Абу Бакр

Муҳаммад ибн Исмоил Қаффол Шошийнинг (раҳматуллоҳи алайҳ) асҳобларидан (*XI аср*).

6. Ҳофиз Кўҳакий – Мирзо Улуғбекнинг шогирди, Али Кушчининг набираси (*XV аср*). Тўлиқ исми Султон Муҳаммад. Ҳофиз Кўҳакий замонасининг илми ва обрўли кишиларидан бўлгани учун ҳижрий 935 (милодий 1528) йили Тошкентдан тўй муносабати билан Ҳиндистонга, Заҳириддин Муҳаммад Бобур ҳузурига юборилган эди.

Ҳофиз Кўҳакий Тошкентда ҳижрий 992 (милодий 1584) йили вафот этган ва баъзи маълумотларга кўра, Қаффол Шоший мақбарасига кираверишда ўнг тарафга дафн этилган.

7. Шайх Зайнуддин Маҳмуд ибн Абдул Жалил Восифий.

Восифий тахаллуси, асл исми Зайниддин ибн Абдул Жалил (1486—1566 й.). Адиб, тарихчи олим. 1511 йилгача Ҳусайн Бойқоронинг ўғли Фаридун Ҳусайнга котиблик, бошқа ўғилларига муаллимлик қилган. 1540 йилда Барқон саройида давлат ҳужжатларини тузган.

* * *

«Марҳум қиблагохимиз Эшон Бобоҳон ҳазратларидан эшитганимиз бўлган эдиким, Ҳазрати Имом Қаффол Шоший қабрларининг биринчи эшикларидан қадам қўйилганида ўнг томон-

даги қабр – Ҳофиз Кўҳакийнинг қабрлари, чап томондаги қабр Шайх Зайниддинхон ибн Абдул Жалил Восифий қабрлари дейилган».*

Мақбаранинг орқа томонидаги қабрлар

1. Имом Муҳаммадхон Эшон, вафотлари 1300 ҳижрий (1882 милодий) йил.

2. Маърифат ва фазилат соҳиби ҳазрат домла Баҳодирхон ибн Имом Муҳаммадхон (раҳматуллоҳи алайҳ).

3. Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари диния назорати муассиси ва раиси, собиқ муфтий, Бухородаги “Мир Араб” мадрасасининг мудири Шайх Эшон Бобоҳон ибн Абдулмажидхон.

1278 ҳижрий (1858 милодий) йили туғилган. Вафоти 1375 ҳижрий (1957 милодий) йил.

4. Саййид Аҳрорхон Маҳдум ибн Абдуллоҳ Маҳдум (1876—1922).

5. Ўрта Осиё ва Қозоғистон мусулмонлари диния назорати раиси, Имом Бухорий номидаги Ислом олий маъҳадининг асосчиси, муфтий Зиёвуддинхон ибн Эшон Бобоҳон (1908—1982).

* Шамсуддинхон Бобоҳонов. «Шайх Зиёвуддинхон ибн Эшон Бобоҳон». «Ўзбекистон миллий энциклопедияси» Давлат илмий нашриёти, Тошкент, 2001 й., 187-бет..